HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a patra)

16 septembrie 2013 *

„Concurență — Înțelegeri — Piețele belgiană, germană, franceză, italiană, olandeză și austriacă ale produselor și accesoriilor pentru baie — Decizie de constatare a unei încălcări a articolului 101 TFUE și a articolului 53 din Acordul privind SEE — Coordonarea unor creșteri de prețuri și schimbul de informații comerciale sensibile — Denaturare a concurenței — Probă — Calcularea cuantumului amenzii — Cooperare pe parcursul procedurii administrative — Comunicarea din 2002 privind cooperarea — Imunitate la amenzi — Reducerea cuantumului amenzii — Valoare adăugată semnificativă — Orientările din 2006 privind calcularea cuantumului amenzilor — Principiul neretroactivității”

În cauza T-380/10,

Wabco Europe, cu sediul în Bruxelles (Belgia),

Wabco Austria GesmbH, cu sediul în Viena (Austria),

Trane Inc., cu sediul în Piscataway, New Jersey (Statele Unite),

Ideal Standard Italia Srl, cu sediul în Milano (Italia),

Ideal Standard GmbH, cu sediul în Bonn (Germania),

reprezentate de S. Völcker, de F. Louis, de A. Israel, de N. Niejahr, avocați, de C. O’Daly, de E. Batchelor, solicitors, și de F. Carlin, barrister,

reclamante,

împotriva

Comisiei Europene, reprezentată de F. Castillo de la Torre, de F. Ronkes Agerbeek și de G. Koleva, în calitate de agenți,

pârâtă,

având ca obiect o cerere prin care se solicită anularea Deciziei C(2010) 4185 final a Comisiei din 23 iunie 2010 privind o procedură în temeiul articolului 101 TFUE și al articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39092 – Produse și accesorii pentru baie) în măsura în care le privește pe reclamante și reducerea cuantumului amenzilor aplicate acestora,

* Limba de procedură: engleza.

TRIBUNALUL (Camera a patra),

compus din doamna I. Pelikánová, președinte, doamna K. Jürimäe (raportor) și domnul M. van der Woude, judecători,

grefier: doamna S. Spyropoulos, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 27 martie 2012,

pronunță prezenta

Hotărâre

Istoricul cauzei

1 Prin Decizia C(2010) 4185 final din 23 iunie 2010 privind o procedură în temeiul articolului 101 TFUE și al articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39092 – Produse și accesorii pentru baie) (denumită în continuare „decizia atacată”), Comisia Europeană a constatat existența unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE și a articolului 53 din Acordul privind Spațiul Economic European (SEE) în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie. Această încălcare, la care ar fi participat 17 întreprinderi, s-ar fi desfășurat în perioade diferite, cuprinse între 16 octombrie 1992 și 9 noiembrie 2004, și ar fi luat forma unui ansamblu de acorduri anticoncurențiale sau de practici concertate pe teritoriile Belgiei, Germaniei, Franței, Italiei, Țărilor de Jos și Austriei [considerentele (2) și (3) și articolul 1 din decizia atacată].

2 Mai exact, în decizia atacată, Comisia a arătat că încălcarea constatată era constituită, în primul rând, de coordonarea de către fabricanții menționați de produse și accesorii pentru baie a creșterilor de prețuri anuale și a altor elemente de stabilire a prețurilor, cu ocazia unor reuniuni regulate desfășurate în cadrul unor asociații naționale profesionale, în al doilea rând, de stabilirea sau de coordonarea prețurilor cu ocazia unor evenimente specifice precum creșterea prețurilor materiilor prime, introducerea euro și instituirea taxării rutiere și, în al treilea rând, de divulgarea și de schimbul de informații comerciale sensibile [considerentele (152)-(163) ale deciziei atacate]. În plus, Comisia a constatat că stabilirea prețurilor în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie urma un ciclu anual. În acest cadru, fabricanții stabileau baremuri de prețuri care, în general, rămâneau în vigoare timp de un an și serveau drept bază pentru relațiile comerciale cu distribuitorii cu ridicata [considerentele (152)-(163) ale deciziei atacate].

3 Produsele vizate de decizia atacată sunt produse și accesorii pentru baie, încadrate în una dintre următoarele subgrupe de produse: robinete, cabine de duș și accesorii pentru baie, precum și produse ceramice (denumite în continuare „cele trei subgrupe de produse”) [considerentele (5) și (6) ale deciziei atacate].

4 American Standard Inc., devenită Trane Inc. în anul 2007, este un grup american care fabrică și comercializează produse ceramice și robinete sub marca Ideal Standard. De la 29 octombrie 2001, activitățile din Europa ale acestui grup în sectorul menționat au fost preluate de American Standard Europe BVBA, devenită în anul 2007 Wabco Europe. Acest grup deținea integral filiale care își desfășurau activitatea în șase state membre ale Uniunii Europene, respectiv, în primul rând, Ideal Standard GmbH și Ideal-Standard Produktions-GmbH în Germania, în al doilea rând, Ideal Standard SAS în Franța, în al treilea rând, Ideal Standard Italia Srl în Italia, în al patrulea rând, începând cu anul 2001, de Metaalwarenfabriek Venlo BV, devenită în anul 2005 Ideal Standard Nederland BV Europe, în

Țările de Jos, în al cincilea rând, Wabco Austria GesmbH, vândută în anul 2007 către Ideal Standard GmbH, în Austria, și, în al șaselea rând, o filială a acesteia din urmă în Belgia [considerentele (21)-(26) și (1043)-(1049) ale deciziei atacate].

5 Wabco Europe, Wabco Austria, Trane, Ideal Standard Italia și Ideal Standard sunt denumite în continuare, împreună, „reclamantele”.

6 La 15 iulie 2004, Masco Corp. și filialele sale, printre care Hansgrohe AG, care produce robinete, și Hüppe GmbH, care produce cabine de duș, au informat Comisia despre existența unei înțelegeri în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie și au solicitat să beneficieze de imunitatea la amenzi în temeiul Comunicării Comisiei privind imunitatea la amenzi și reducerea cuantumului amenzilor în cauzele referitoare la înțelegeri (JO 2002, C 45, p. 3, denumită în continuare „Comunicarea din 2002 privind cooperarea”) sau, în caz contrar, de o reducere a cuantumului acestora. La 2 martie 2005, Comisia a adoptat o decizie condițională de imunitate la amenzi în favoarea Masco, în conformitate cu punctul 8 litera (a) și cu punctul 15 din Comunicarea din 2002 privind cooperarea [considerentele (126)-(128) ale deciziei atacate].

7 La 9 și la 10 noiembrie 2004, în temeiul articolului 20 alineatul (4) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 TFUE] și [102 TFUE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269), Comisia a efectuat inspecții inopinate în incintele mai multor societăți și asociații naționale profesionale care își desfășurau activitatea în sectorul produselor pentru baie [considerentul (129) al deciziei atacate].

8 La 15 și la 19 noiembrie 2004, Grohe Beteiligungs GmbH și filialele sale (denumite în continuare „Grohe”), precum și reclamantele au solicitat, individual, imunitatea la amenzi în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea sau, în caz contrar, reducerea cuantumului acestora [considerentele (131) și (132) ale deciziei atacate].

9 Conform articolului 18 din Regulamentul nr. 1/2003, în intervalul 15 noiembrie 2005-16 mai 2006, Comisia a adresat solicitări de informații mai multor societăți și asociații care își desfășoară activitatea în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie, inclusiv reclamantelor [considerentul (133) al deciziei atacate].

10 La 17 și la 19 ianuarie 2006, Roca SARL, precum și Hansa Metallwerke AG și filialele sale au solicitat, individual, să beneficieze de imunitate la amenzi în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea sau, în caz contrar, de reducerea cuantumului acestora. La 20 ianuarie 2006, Aloys Dornbracht GmbH & Co KG Armaturenfabrik (denumită în continuare „Dornbracht”) a solicitat de asemenea să beneficieze de imunitate la amenzi sau, în caz contrar, de reducerea cuantumului acestora.

11 La 26 martie 2007, Comisia a adoptat o comunicare privind obiecțiunile care a fost notificată reclamantelor [considerentul (139) al deciziei atacate].

12 În intervalul 12-14 noiembrie 2007, a avut loc o audiere la care au participat reclamantele [considerentul (143) al deciziei atacate].

13 La 9 iulie 2009, Comisia a transmis mai multor societăți, inclusiv reclamantelor, o scrisoare de prezentare a situației de fapt, prin care erau atenționate cu privire la anumite probe pe care Comisia intenționa să se întemeieze în cadrul adoptării unei decizii finale [considerentele (147) și (148) ale deciziei atacate].

14 În conformitate cu articolul 18 din Regulamentul nr. 1/2003, în intervalul 19 iunie 2009-8 martie 2010, Comisia a adresat mai multor societăți, inclusiv reclamantelor, solicitări suplimentare de informații [considerentele (149)-(151) ale deciziei atacate].

15 La 23 iunie 2010, Comisia a adoptat decizia atacată.

16 În decizia atacată, în primul rând, Comisia a considerat că practicile descrise la punctul 2 de mai sus făceau parte dintr-un plan global care urmărea restrângerea concurenței dintre destinatarii acestei decizii și prezentau caracteristicile unei încălcări unice și continue, al cărei domeniu de aplicare ar acoperi cele trei subgrupe de produse prevăzute la punctul 3 de mai sus și cuprindea teritoriile Belgiei, Germaniei, Franței, Italiei, Țărilor de Jos și Austriei [considerentele (778) și (793) ale deciziei atacate] (în continuare, „încălcarea constatată"). În această privință, Comisia a subliniat în special că practicile respective se conformaseră unui model recurent care s-a dovedit a fi același în cele șase state membre vizate de investigația Comisiei [considerentele (778) și (793) ale deciziei atacate]. Aceasta a evidențiat deopotrivă existența unor asociații naționale profesionale pentru toate cele trei subgrupe de produse, pe care le-a numit „organisme de coordonare", a unor asociații naționale profesionale care aveau membri a căror activitate privea cel puțin două dintre cele trei subgrupe de produse, asociații pe care le-a numit „asociații multiproduse", precum și a unor asociații specializate având membri a căror activitate privea una dintre cele trei subgrupe de produse [considerentele (796) și (798) ale deciziei atacate]. În sfârșit, Comisia a constatat prezența unui grup central de întreprinderi care au participat la înțelegeri în diferite state membre și în cadrul organismelor de coordonare și al asociațiilor multiproduse [considerentele (796) și (797) ale deciziei atacate].

17 În ceea ce privește în special reclamantele, Comisia a considerat că acestea participaseră la încălcări privind produsele ceramice și robinetele în perioade distincte, cuprinse între 15 martie 1993 și 9 noiembrie 2004, în Belgia, în Germania, în Franța, în Italia și în Austria. În schimb, Comisia arată că acestea nu puteau fi considerate răspunzătoare pentru o încălcare săvârșită în Țările de Jos, în măsura în care încălcarea încetase pe acest teritoriu în anul 1999, înainte ca ele să achiziționeze, în anul 2001, filiala care participase la încălcare în acest stat membru. Comisia concluzionează în sensul participării reclamantelor la încălcarea unică în măsura în care acestea puteau să prevadă în mod rezonabil că înainte de anul 2001 avuseseră loc activități anticoncurențiale [considerentele (853)-(856) ale deciziei atacate].

18 În al doilea rând, în vederea stabilirii cuantumului amenzii aplicate fiecărei întreprinderi, Comisia s-a întemeiat pe Orientările privind calcularea amenzilor aplicate în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 (JO 2006, C 210, p. 2, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 264, denumite în continuare „Orientările din 2006") [considerentul (1184) al deciziei atacate].

19 La articolul 1 din decizia atacată, Comisia enumeră întreprinderile pe care le sancționează pentru o încălcare a articolului 101 TFUE și a articolului 53 din Acordul privind SEE începând cu 1 ianuarie 1994, din cauza participării acestora la o înțelegere în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie în Belgia, în Germania, în Franța, în Italia, în Țările de Jos și în Austria, în perioade variabile, cuprinse între 16 octombrie 1992 și 9 noiembrie 2004.

20 În ceea ce privește reclamantele, articolul 1 alineatul (1) punctele 3-5 din decizia atacată are următorul cuprins:

„(1) Următoarele întreprinderi au încălcat articolul 101 [TFUE] și, începând cu 1 ianuarie 1994, articolul 53 din Acordul privind SEE prin participarea, în perioadele menționate, la un acord continuu sau la practici concertate în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie pe teritoriile Germaniei, Austriei, Italiei, Franței, Belgiei și Țărilor de Jos:

[…]

3. Trane […] (15.3.1993-9.11.2004).

4. W[abco] Europe […] (29.10.2001-9.11.2004); W[abco] Austria […] (21.7.1994-9.11.2004), Ideal Standard […] (19.3.2003-9.11.2004), Ideal Standard Produktions […] (30.10.2001-9.11.2004); Ideal Standard [SAS] (10.12.2002-9.11.2004), Ideal Standard Italia […] (15.3.1993-9.11.2004).

5. Ideal Standard Nederland […] (30.11.1994-31.12.1999).”

21 La articolul 2 din decizia atacată, Comisia impune amenzi întreprinderilor în cauză. Amenda cea mai ridicată este cea impusă reclamantelor și se ridică la 326 091 196 de euro. În privința reclamantelor, articolul 2 alineatul (3) din decizia menționată are următorul cuprins:

„Pentru încălcările prevăzute la articolul 1, se aplică următoarele amenzi:

(a) 259 066 294 EUR împotriva Trane […]

(b) 44 995 552 EUR impuse solidar în cazul W[abco] Europe […] și Trane […];

(c) 1 519 000 EUR impuse solidar în cazul W[abco] Austria […], W[abco] Europe […] și Trane […];

(d) 0 EUR impuși solidar în cazul Ideal Standard [SAS], W[abco] Europe […] și Trane […];

(e) 12 323 430 EUR impuse solidar în cazul Ideal Standard Italia […], W[abco] Europe […] și Trane […];

(f) 5 575 920 EUR impuse solidar în cazul Ideal Standard […], W[abco] Europe […] și Trane […];

(g) 0 EUR impuși solidar în cazul Ideal Standard Produktions […], W[abco] Europe […] și Trane […];

(h) 2 611 000 EUR impuse solidar W[abco] Austria […] și Trane […];

i) 0 EUR în cazul Ideal Standard Nederland […]”

Procedura și concluziile părților

22 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 8 septembrie 2010, reclamantele au introdus prezenta acțiune. Prin înscrisul depus la grefa Tribunalului în aceeași zi, reclamantele au solicitat soluționarea prezentei acțiuni prin aplicarea procedurii accelerate, în temeiul articolului 76a din Regulamentul de procedură al Tribunalului.

23 Prin Decizia din 19 octombrie 2010, Tribunalul (Camera a patra) a respins cererea de soluționare a cauzei potrivit procedurii accelerate în temeiul articolului 76a din Regulamentul de procedură.

24 Pe baza raportului judecătorului raportor, Tribunalul (Camera a patra) a decis deschiderea procedurii orale și, în cadrul măsurilor de organizare a procedurii prevăzute la articolul 64 din Regulamentul de procedură, a adresat părților întrebări scrise. Părțile au răspuns la întrebări în termenul stabilit.

25 Pledoariile părților și răspunsurile acestora la întrebările orale adresate de Tribunal au fost ascultate în ședința din 27 martie 2012.

26 Reclamantele solicită Tribunalului:

— anularea în parte a articolului 2 alineatul (3) din decizia atacată în privința amenzilor care le-au fost aplicate și, în măsura necesară, anularea articolului 1 alineatul (1) punctele 3 și 4 din decizia menționată;

— reducerea cuantumului amenzii care le-a fost aplicată;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

27 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea prezentei acțiuni;

— obligarea reclamantelor la plata cheltuielilor de judecată.

În drept

28 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, în ceea ce privește deciziile adoptate de Comisie pentru sancționarea încălcărilor dreptului concurenței, controlul jurisdicțional exercitat de instanța Uniunii se întemeiază pe controlul de legalitate prevăzut la articolul 263 TFUE, care este completat, în cazul în care este sesizată cu o cerere în acest sens, cu o competență de fond recunoscută acestei instanțe în temeiul articolului 31 din Regulamentul nr. 1/2003, conform articolului 261 TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 8 decembrie 2011, Chalkor/Comisia, C-386/10 P, Rep., p. I-13085, punctele 53, 63 și 64). Această competență autorizează instanța, dincolo de simplul control al legalității sancțiunii, să substituie aprecierea Comisiei cu propria apreciere și, în consecință, să anuleze, să reducă sau să majoreze cuantumul amenzii sau penalitatea cu titlu cominatoriu aplicată (a se vedea Hotărârea Curții din 8 decembrie 2011, KME și alții/Comisia, C-272/09 P, Rep., p. I-12789, punctul 103 și jurisprudența citată; a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 5 octombrie 2011, Romana Tabacchi/Comisia, T-11/06, Rep., p. II-6681, punctul 265).

29 În lumina jurisprudenței amintite la punctul precedent, trebuie să se examineze, într-o primă etapă, în cadrul controlului de legalitate a deciziei atacate, concluziile reclamantelor prin care se solicită anularea articolelor 1 și 2 din decizia atacată în măsura în care le privesc și, într-o a doua etapă, concluziile acestora prin care solicită exercitarea de către Tribunal a competenței sale de fond pentru a reforma, prin reducere, cuantumul amenzilor pe care Comisia le-a aplicat în cazul lor.

A – *Cu privire la concluziile prezentate cu titlu principal, prin care se solicită anularea în parte a deciziei atacate*

30 În susținerea acțiunii în anulare, reclamantele invocă patru motive. Primul motiv este întemeiat pe o eroare în calcularea amenzii, care rezultă din luarea în considerare a valorii vânzărilor reclamantelor de produse ceramice în Italia. Al doilea motiv este întemeiat pe neluarea în considerare de către Comisie, în calcularea cuantumului amenzii, a faptului că aceasta acordase reclamantelor, în temeiul punctului 23 litera (b) ultima teză din Comunicarea din 2002 privind cooperarea, o imunitate parțială la amenzi pentru încălcările săvârșite în Belgia și în Franța. Al treilea motiv este întemeiat pe faptul că Comisia ar fi trebuit să ia în considerare faptul că reclamantele fuseseră primele care i-au furnizat probe cu o valoare adăugată semnificativă, în sensul Comunicării din 2002 privind cooperarea, astfel încât ele ar fi trebuit să obțină o reducere în proporție de 50 %, iar nu de 30 %, a cuantumului amenzii care le-a fost aplicată. Prin intermediul celui de al patrulea motiv, reclamantele susțin că Comisia a încălcat principiul neretroactivității, aplicând în situația de fapt din prezenta cauză Orientările din 2006.

1. *Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o eroare în calcularea amenzii, rezultată din luarea în considerare a valorii vânzărilor de produse ceramice efectuate de reclamante pe piața italiană*

31 Reclamantele susțin, în esență, că Comisia nu a dovedit corespunzător cerințelor legale existența încălcării în discuție, în sensul că aceasta privește produsele ceramice vândute pe piața italiană într-o perioadă de 11 ani și 7 luni, respectiv între 15 martie 1993 și 9 noiembrie 2004, și, *a fortiori*, nici participarea acestora la încălcare. În această privință, reclamantele amintesc că, în considerentul (1140) al deciziei atacate, Comisia s-a angajat să calculeze cuantumul amenzii impuse fiecărei întreprinderi numai în funcție de caracteristicile proprii încălcării săvârșite de aceasta, cu alte cuvinte în raport cu teritoriul și cu subgrupele de produse vizate, și în funcție de durata efectivă a participării întreprinderii la încălcarea respectivă. Prin urmare, cuantumul total al amenzii care le-a fost impusă ar trebui redus cu 75 %, cu alte cuvinte o reducere de aproximativ 248 de milioane de euro.

32 Comisia contestă această argumentație.

33 Prin urmare, trebuie să se examineze în ce măsură Comisia a dovedit corespunzător cerințelor legale participarea reclamantelor la o încălcare referitoare la produsele ceramice vândute pe piața italiană, încălcare care s-ar fi desfășurat între 15 martie 1993 și 9 noiembrie 2004.

a) Evocarea jurisprudenței referitoare la existența și la dovedirea unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE

34 În primul rând, în ceea ce privește însăși existența unei încălcări, trebuie amintit că, în temeiul articolului 101 alineatul (1) TFUE, sunt incompatibile cu piața internă și interzise orice acorduri între întreprinderi, orice decizii ale asocierilor de întreprinderi și orice practici concertate care pot afecta comerțul dintre statele membre și care au ca obiect sau ca efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței interne.

35 Pentru a exista un acord în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE, este suficient ca întreprinderile în cauză să își fi exprimat voința comună de a se comporta pe piață într-un anumit mod (Hotărârea Tribunalului din 17 decembrie 1991, Hercules Chemicals/Comisia, T-7/89, Rec., p. II-1711, punctul 256, și Hotărârea Tribunalului din 20 martie 2002, HFB Holding și alții/Comisia, T-9/99, Rec., p. II-1487, punctul 199).

36 Se poate considera că s-a încheiat un acord în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE în cazul în care există un concurs de voințe cu privire la însuși principiul unei restrângeri a concurenței, chiar dacă elementele specifice ale restricției avute în vedere fac încă obiectul negocierilor (a se vedea în acest sens Hotărârea HFB Holding și alții/Comisia, punctul 35 de mai sus, punctele 151-157 și 206).

37 Noțiunea de practică concertată se referă la o formă de coordonare între întreprinderi care, fără să fi mers până la realizarea unei convenții propriu-zise, substituie în mod conștient riscurile concurenței cu o cooperare practică între acestea (Hotărârile Curții din 8 iulie 1999, Comisia/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Rec., p. I-4125, punctul 115, și Hüls/Comisia, C-199/92 P, Rec., p. I-4287, punctul 158).

38 În această privință, articolul 101 alineatul (1) TFUE se opune oricărui contact direct sau indirect între operatorii economici de natură fie să influențeze comportamentul pe piață al unui concurent actual sau potențial, fie să dezvăluie unui astfel de concurent comportamentul pe care o întreprindere a decis să îl adopte ea însăși pe piață sau pe care intenționează să îl adopte pe piață atunci când aceste contacte au ca obiect sau efect restrângerea concurenței (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Anic Partecipazioni, punctul 37 de mai sus, punctele 116 și 117).

39 Un schimb de informații este contrar normelor de concurență ale Uniunii atunci când limitează sau anulează gradul de nesiguranță privind funcționarea pieței în cauză, având ca rezultat o restrângere a concurenței dintre întreprinderi (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 2 octombrie 2003, Thyssen Stahl/Comisia, C-194/99 P, Rec., p. I-10821, punctul 81 și jurisprudența citată).

40 Astfel, divulgarea unor informații sensibile înlătură incertitudinea cu privire la comportamentul viitor al unui concurent și influențează astfel, direct sau indirect, strategia destinatarului informațiilor (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 23 noiembrie 2006, Asnef-Equifax și Administración del Estado, C-238/05, Rec., p. I-11125, punctul 51 și jurisprudența citată). Așadar, orice operator economic trebuie să stabilească în mod autonom politica pe care intenționează să o urmeze în cadrul pieței interne și condițiile pe care intenționează să le rezerve clientelei sale (a se vedea Hotărârea Thyssen Stahl/Comisia, punctul 39 de mai sus, punctul 82 și jurisprudența citată).

41 Cu toate că este corect că această cerință privind autonomia nu exclude dreptul operatorilor de a se adapta în mod inteligent la comportamentul constatat sau anticipat din partea concurenților lor, aceasta se opune totuși cu fermitate oricărui contact direct sau indirect între astfel de operatori ce are drept obiect sau drept efect crearea unor condiții de concurență care nu ar corespunde condițiilor normale ale pieței relevante, ținând seama de natura produselor sau a prestațiilor furnizate, de importanța sau de numărul întreprinderilor, precum și de volumul pieței respective (a se vedea Hotărârea Thyssen Stahl/Comisia, punctul 39 de mai sus, punctul 83 și jurisprudența citată).

42 În al doilea rând, în ceea ce privește administrarea dovezii unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, Comisiei îi revine obligația de a dovedi încălcările pe care le constată și de a stabili elementele de probă adecvate în vederea demonstrării, corespunzător cerințelor legale, a existenței faptelor constitutive ale unei încălcări (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia, C-185/95 P, Rec., p. I-8417, punctul 58, și Hotărârea Comisia/Anic Partecipazioni, punctul 37 de mai sus, punctul 86).

43 Mai mult, atunci când se pronunță asupra concluziilor prin care se solicită anularea unei decizii a Comisiei de constatare a existenței unei încălcări a normelor de concurență și prin care se aplică amenzi destinatarilor acesteia, instanța Uniunii controlează exclusiv legalitatea actului atacat și, prin urmare, nu poate substitui aprecierea Comisiei cu propria apreciere (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 8 iulie 2004, JFE Engineering și alții/Comisia, T-67/00, T-68/00, T-71/00 și T-78/00, Rec., p. II-2501, punctul 174).

44 Rolul instanței sesizate cu o acțiune în anulare împotriva unei decizii a Comisiei prin care se constată existența unei încălcări a normelor de concurență și prin care se aplică amenzi destinatarilor constă în aprecierea dacă dovezile și alte elemente invocate de Comisie în decizie sunt suficiente pentru a demonstra existența încălcării imputate (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 20 aprilie 1999, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, cunoscută sub numele „PVC II”, T-305/94-T-307/94, T-313/94-T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 și T-335/94, Rec., p. II-931, punctul 891).

45 Existența unui dubiu al instanței trebuie interpretată în favoarea întreprinderii căreia îi este adresată decizia Comisiei de constatare a unei încălcări (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 14 februarie 1978, United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, 27/76, Rec., p. 207, punctul 265). Așadar, Tribunalul nu poate concluziona că existența încălcării în cauză a fost dovedită de Comisie în mod corespunzător cerințelor legale dacă în percepția sa există încă un dubiu cu privire la acest aspect (a se vedea în acest sens Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 43 de mai sus, punctul 177).

46 Astfel, în această din urmă situație, trebuie să se țină seama de prezumția de nevinovăție, după cum rezultă în special din articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 7 decembrie 2000 la Nisa (JO 2010, C 83, p. 1), căreia articolul 6 alineatul (1) TUE îi recunoaște

aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 22 noiembrie 2011, KHS, C-214/10, Rep., p. I-11757, punctul 37). În considerarea naturii încălcărilor în discuție, precum și a naturii și a gradului de severitate ale sancțiunilor aferente acestora, prezumția de nevinovăție se aplică în special procedurilor referitoare la încălcările normelor de concurență aplicabile întreprinderilor care pot conduce la aplicarea unor amenzi sau a unor penalități cu titlu cominatoriu (a se vedea în acest sens Hotărârea Hüls/Comisia, punctul 37 de mai sus, punctele 149 și 150, și Hotărârea Curții din 8 iulie 1999, Montecatini/Comisia, C-235/92 P, Rec., p. I-4539, punctele 175 și 176; Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Öztürk din 21 februarie 1984, seria A, nr. 73, și Hotărârea Lutz din 25 august 1987, seria A, nr. 23-A).

47 Comisia trebuie să evidențieze probe exacte și concordante pentru a întemeia convingerea fermă a săvârșirii încălcării (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 31 martie 1993, Ahlström Osakeyhtiö și alții/Comisia, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 și C-125/85-C-129/85, Rec., p. I-1307, punctul 127, și Hotărârea Tribunalului din 6 iulie 2000, Volkswagen/Comisia, T-62/98, Rec., p. II-2707, punctele 43 și 72).

48 Cu toate acestea, trebuie subliniat că nu este necesar ca fiecare dintre probele prezentate de Comisie să corespundă acestor criterii în legătură cu fiecare element al încălcării. Este suficient ca seria de indicii invocată de instituție, apreciată în mod global, să răspundă la această cerință (a se vedea în acest sens Hotărârea PVC II, punctul 44 de mai sus, punctele 768-778, în special punctul 777, menținută de Curte în recurs, cu privire la acest aspect precis, în Hotărârea din 15 octombrie 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctele 513-523).

49 În plus, având în vedere caracterul notoriu al interdicției acordurilor anticoncurențiale, Comisiei nu i se poate solicita să furnizeze înscrisuri care să ateste explicit un contact între operatorii în cauză. Elementele fragmentare și disparate de care ar putea dispune Comisia ar trebui, în orice ipoteză, să poată fi completate prin deducții care să permită reconstituirea împrejurărilor pertinente. Prin urmare, existența unei practici sau a unui acord anticoncurențial poate fi dedusă dintr-o serie de coincidențe și de indicii care, privite în ansamblu, pot constitui, în lipsa unei alte explicații coerente, dovada unei încălcări a normelor de concurență (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 7 ianuarie 2004, Aalborg Portland și alții/Comisia, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P și C-219/00 P, Rec., p. I-123, punctele 55-57, Hotărârea Tribunalului din 27 septembrie 2006, Dresdner Bank și alții/Comisia, T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP și T-61/02 OP, Rec., p. II-3567, punctele 64 și 65).

50 În ceea ce privește mijloacele de probă care pot fi invocate pentru a se dovedi încălcarea articolului 101 TFUE și a articolului 53 din Acordul privind SEE, trebuie observat că principiul care prevalează în dreptul Uniunii este cel al liberei administrări a probelor (a se vedea prin analogie Hotărârea Tribunalului din 8 iulie 2004, Dalmine/Comisia, T-50/00, Rec., p. II-2395, punctul 72).

51 În consecință, eventuala lipsă a probelor scrise este pertinentă numai în cadrul aprecierii globale a valorii probante a seriei de indicii prezentate de Comisie. În schimb, privită individual, această lipsă nu are drept efect faptul ca întreprinderea în cauză să poată pune în discuție în mod valabil afirmațiile Comisiei prin prezentarea unei explicații diferite a faptelor din speță. Această situație se întâlnește numai atunci când probele prezentate de Comisie nu permit să se demonstreze fără echivoc existența încălcării, fără a fi necesară o interpretare (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 12 septembrie 2007, Coats Holdings și Coats/Comisia, T-36/05, nepublicată în Repertoriu, punctul 74).

52 În ceea ce privește valoarea probantă a diferitor elemente de probă, singurul criteriu pertinent pentru a aprecia probele prezentate constă în credibilitatea acestora (Hotărârea Dalmine/Comisia, punctul 50 de mai sus, punctul 72).

53 Pe de altă parte, Comisia are de asemenea obligația de a dovedi durata încălcării, având în vedere că durata este un element constitutiv al noțiunii de încălcare în temeiul articolului 101 alineatul (1) TFUE. Principiile menționate la punctele 40-50 de mai sus sunt aplicabile în această privință (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 21 septembrie 2006, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Comisia, C-105/04 P, Rec., p. I-8725, punctele 95 și 96). Mai mult, în lipsa unor elemente de probă prin care să se poată stabili în mod direct durata unei încălcări, Comisia trebuie să se întemeieze cel puțin pe elemente de probă care se raportează la fapte suficient de apropiate în timp, astfel încât să se poată admite în mod rezonabil că această încălcare a continuat fără întrerupere între două date exacte (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 16 noiembrie 2006, Peróxidos Orgánicos/Comisia, T-120/04, Rec., p. II-4441, punctul 51 și jurisprudența citată).

54 În sfârșit, jurisprudența amintită la punctele 35-53 de mai sus este aplicabilă, prin analogie, articolului 53 alineatul (1) din Acordul privind SEE.

b) Prezentare sintetică a aprecierilor care, în decizia atacată, au determinat Comisia să sancționeze reclamantele pentru participarea lor la o încălcare în Italia

55 În decizia atacată, Comisia a efectuat trei constatări principale în legătură cu participarea reclamantelor la o înțelegere referitoare la produsele ceramice în Italia.

56 În primul rând, de la începutul anilor ’90 până în anul 1995 sau 1996, astfel cum reclamantele au admis în cererea pe care au formulat-o pentru a beneficia de Comunicarea din 2002 privind cooperarea, acestea ar fi participat în Italia la discuții ilicite care priveau produsele ceramice în cadrul asociației Federceramica, compusă din fabricanții acestor produse. Totuși, întrucât aceste discuții avuseseră loc înainte de data începerii încălcării reținută de Comisie în decizia atacată pentru a sancționa reclamantele, respectiv 15 martie 1993, Comisia a luat în considerare în mod exclusiv aceste discuții, întrucât erau „revelatoare pentru schema comportamentală globală a anumitor fabricanți [(reclamantele și Pozzi Ginori SpA)], care au participat deopotrivă la practici anticoncurențiale puse în aplicare în cadrul [asociației profesionale multiproduse] Euroitalia” începând cu 15 martie 1993 [a se vedea considerentul (409) al deciziei atacate și notele de subsol 501-505 ale acestei decizii].

57 În al doilea rând, între 15 martie 1993 și 15 octombrie 2004, datele exacte luate în considerare de Comisie pentru încălcarea privind produsele ceramice în Italia, reclamantele ar fi participat la reuniuni în care creșterile de prețuri erau coordonate, în cadrul Euroitalia, cu privire la robinete și la produsele ceramice. Mai exact, în cazul produselor ceramice, ar fi fost discutate creșteri de prețuri regulate și alte elemente de preț, precum prețurile minime și reducerile, în același mod și în aceleași reuniuni ca și în privința robinetelor, situație care ar rezulta, printre altele, din notele luate cu ocazia reuniunilor Euroitalia, desfășurate la 9 iulie 1993, la 12 martie 1996, la 31 ianuarie 1997, la 15 octombrie 1999, la 21 ianuarie 2000 și la 14 februarie 2003 [a se vedea considerentele (411)-(460) ale deciziei atacate și notele de subsol 506-580 din decizia menționată, precum și anexele 6 și 7 la aceasta, referitoare la datele reuniunilor Euroitalia și ale grupului Michelangelo].

58 În al treilea rând, în intervalul 12 martie 1996-25 iulie 2003, reclamantele ar fi participat la reuniuni în cadrul Michelangelo în care, în mod asemănător celor organizate în cadrul Euroitalia, ar fi fost discutate prețurile produselor ceramice, astfel cum rezultă din notele luate cu ocazia reuniunilor desfășurate îndeosebi la 12 mai și la 20 iulie 2000 [a se vedea considerentele (411)-(460) ale deciziei atacate și notele de subsol 506-580 din decizia menționată, precum și anexele 6 și 7 la aceasta, referitoare la datele reuniunilor Euroitalia și Michelangelo].

c) Examinarea probelor reținute de Comisie pentru a dovedi o încălcare privind produsele ceramice în Italia, în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004

59 Reclamantele susțin că, deși, astfel cum au recunoscut în cursul procedurii administrative, au participat la o încălcare privind robinetele în Italia, din această împrejurare Comisia nu putea totuși să deducă participarea lor la o încălcare privind produsele ceramice pe acest teritoriu, în lipsa unor probe suficiente pentru a dovedi o asemenea încălcare.

60 Comisia se opune acestei argumentații susținând, pe de o parte, că lipsa unei contestări din partea reclamantelor, în cursul procedurii administrative, constituie o probă suplimentară a participării lor la încălcarea referitoare la produsele ceramice în Italia și, pe de altă parte, că a dovedit corespunzător cerințelor legale participarea lor la o asemenea încălcare.

61 Trebuie să se examineze mai întâi dacă, astfel cum susține Comisia, reclamantele nu au contestat participarea lor la încălcare în sensul că aceasta privea produsele ceramice, înainte de a examina, în continuare, dacă Comisia a strâns probe suficiente pentru a concluziona că reclamantele au participat la această încălcare.

Cu privire la contestarea de către reclamante, în cursul procedurii administrative, a existenței unei încălcări referitoare la produsele ceramice în Italia, în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004

62 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței, deși recunoașterea explicită sau implicită de către o întreprindere a elementelor de fapt sau de drept, în cursul procedurii administrative în fața Comisiei, poate constitui un element de probă suplimentar pentru aprecierea temeiniciei unei acțiuni jurisdicționale, aceasta nu poate limita însăși exercitarea dreptului la o cale de atac în fața Tribunalului de care dispune o persoană fizică sau juridică în temeiul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE (Hotărârea Curții din 1 iulie 2010, Knauf Gips/Comisia, C-407/08 P, Rep., p. I-6375, punctul 90).

63 Prin urmare, trebuie să se examineze dacă în comunicarea privind obiecțiunile, la care Comisia face trimitere în susținerea argumentației sale, aceasta a considerat că reclamantele participaseră la o încălcare referitoare la produsele ceramice în Italia și, în continuare, dacă, după cum susține Comisia, reclamantele nu au contestat aceste obiecțiuni în răspunsul la comunicarea menționată.

64 În primul rând, trebuie arătat că, la punctul 256 din comunicarea privind obiecțiunile, Comisia a considerat că în perioada 1990-2004, pe piața italiană, între fabricanții de produse și accesorii pentru baie exista un sistem regulat de schimb de informații privind majorările de prețuri. Comisia adaugă că întreprinderile în cauză se întâlneau „în reuniunile Euroitalia și Michelangelo și discutau de asemenea despre prețuri în reuniunile Federceramica și Anima”. La punctul 257 din comunicarea menționată, Comisia precizează că, în cursul reuniunilor Federceramica, aveau loc „schimburi de liste de prețuri, de majorări de prețuri și de alte informații privind piața italiană” a produselor ceramice. În această privință, Comisia face trimitere, în nota de subsol 592 din comunicarea privind obiecțiunile, la cererea formulată de reclamante privind reducerea cuantumului amenzii care le era aplicată. În plus, la punctul 260 din comunicarea respectivă se precizează că în acea cerere reclamantele au susținut că reuniunile care se desfășuraseră în cadrul Federceramica încetaseră în anul 1995 sau 1996. La punctele 259 și 261-277 din comunicarea privind obiecțiunile, Comisia descrie creșterile de prețuri discutate cu ocazia reuniunilor Euroitalia și Michelangelo.

65 Din constatările cuprinse la punctul 64 de mai sus rezultă că, deși reiese cu claritate din comunicarea privind obiecțiunile că în Italia, în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie, Comisia a considerat că existase o înțelegere în perioada 1990-2004, aceasta a evidențiat totuși o înțelegere privind îndeosebi produsele ceramice numai în legătură cu discuțiile anticoncurențiale desfășurate în

cadrul Federceramica începând cu anul 1990 până în anul 1995 sau 1996, astfel cum reclamantele o informaseră în acest sens în cererea pe care au formulat-o în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea.

66 În al doilea rând, pe de o parte, la punctul 138 din observațiile în răspuns la comunicarea privind obiecțiunile, reclamantele susțin explicit că toate afirmațiile Comisiei cuprinse în această comunicare și în care se analizează în mod specific înțelegerea pe piața italiană a produselor ceramice se întemeiază pe cererea pe care au formulat-o pentru a beneficia de Comunicarea din 2002 privind cooperarea și că, dacă aceste informații erau retrase din dosar, Comisia nu mai putea să sancționeze o încălcare în această privință. Pentru acest motiv, reclamantele arată deopotrivă că ar fi trebuit să beneficieze de imunitatea la amendă în ceea ce privește înțelegerea în discuție.

67 Pe de altă parte, la punctul 3.1. din observațiile în răspuns la comunicarea privind obiecțiunile, reclamantele precizează că toate afirmațiile cuprinse în comunicarea menționată în legătură cu coordonarea creșterilor de prețuri pentru produsele ceramice privesc reuniuni care au avut loc în cadrul Federceramica și că, în pofida faptului că această comunicare face referire la o coordonare regulată de creșteri de prețuri în cadrul Euroitalia, această din urmă asociație nu era un forum în care se desfășurau discuții referitoare la produsele ceramice. Reclamantele arată că în cadrul acestei asociații erau singurii fabricanți de produse ceramice, însă nu erau prezente în interiorul său în această calitate. Reclamantele precizează că discutau despre informări referitoare la robinete și menționau numai „în trecere” modul în care „se desfășurau lucrurile” în sectorul produselor ceramice, fără ca obiectul acestor observații să fie anticoncurențial.

68 Reiese, așadar, fără ambiguitate din observațiile formulate de reclamante în răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile că, pe de o parte, acestea au recunoscut că participaseră la o înțelegere în sectorul produselor ceramice în Italia numai în legătură cu schimbul de informații care s-ar fi desfășurat în cadrul asociației Federceramica, din anul 1990 până în anul 1995 sau 1996, astfel cum informaseră ele însele Comisia cu privire la această împrejurare în cererea prin care au solicitat să beneficieze de Comunicarea din 2002 privind cooperarea. Pe de altă parte, reclamantele au contestat explicit orice participare la o înțelegere referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia. De altfel, deși, astfel cum arată Comisia în înscrisurile sale, reclamantele nu au contestat că participaseră la reuniunile Michelangelo, trebuie să se constate însă că, la punctul 277 din comunicarea privind obiecțiunile, Comisia s-a limitat să enumere datele reuniunilor Michelangelo și să menționeze participanții la acestea, fără a indica obiectul exact al discuțiilor care se desfășuraseră în acel cadru și în special dacă discuțiile respective priviseră produsele ceramice.

69 În lumina constatărilor cuprinse la punctele 64-68 de mai sus, trebuie să se observe că, spre deosebire de afirmațiile Comisiei, reclamantele au contestat că participaseră la încălcarea referitoare la produsele ceramice care ar fi fost săvârșită în Italia în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004 în cadrul Euroitalia și al Michelangelo. Astfel, din observațiile în răspuns la comunicarea privind obiecțiunile rezultă că, deși au admis că au participat la o încălcare referitoare la produsele ceramice în cadrul Federceramica începând cu anul 1990 până în anul 1995 sau 1996, în schimb au considerat că nu participaseră la nicio încălcare, cel puțin în cadrul Euroitalia, în legătură cu produsele ceramice pe acest teritoriu.

70 Prin urmare, nu poate fi admis argumentul Comisiei expus la punctul 60 de mai sus, potrivit căruia Tribunalul ar trebui să ia în considerare, în conformitate cu jurisprudența citată la punctul 62 de mai sus, drept „probă suplimentară” lipsa contestării de către reclamante, în cursul procedurii administrative, a înțelegerii referitoare la produsele ceramice în Italia.

Cu privire la elementele de probă reținute în decizia atacată pentru dovedirea existenței unei încălcări referitoare la produsele ceramice în Italia, în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004

71 Reclamantele invocă două critici principale prin intermediul cărora contestă existența unei încălcări referitoare la produsele ceramice care ar fi fost săvârșită în Italia în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004.

72 Prin intermediul primei critici, reclamantele susțin că discuțiile desfășurate în cadrul Euroitalia și al Michelangelo nu permiteau să se concluzioneze în sensul existenței unei înțelegeri. În primul rând, Comisia nu ar fi dovedit modul în care reclamantele au denaturat concurența pe piața produselor ceramice, deși, pe de o parte, ele erau singurul fabricant de produse din această subgrupă care participa la reuniunile Euroitalia și, pe de altă parte, ele erau de asemenea singurul fabricant, în majoritatea cazurilor, de produse din subgrupa menționată care participa la reuniunile Michelangelo. În al doilea rând și în orice ipoteză, informațiile referitoare la produsele ceramice transmise în cursul reuniunilor Euroitalia și Michelangelo nu ar fi de natură anticoncurențială.

73 Prin intermediul celei de a doua critici, reclamantele susțin că, pentru dovedirea încălcării, Comisia nu putea să se întemeieze pe participarea lor la reuniunile Federceramica. În primul rând, în măsura în care, în decizia atacată, Comisia nu a sancționat reclamantele în mod formal pentru acest comportament, prezumția de nevinovăție ar interzice Comisiei să considere, pe baza participării reclamantelor la Federceramica, că acestea ar fi participat astfel la o încălcare privind produsele ceramice în cadrul Euroitalia și Michelangelo. În al doilea rând, Comisia nu putea să se întemeieze pe participarea reclamantelor la reuniunile Federceramica pentru dovedirea încălcării în cadrul Euroitalia și Michelangelo și pentru a le impune, în consecință, o amendă, din moment ce o asemenea împrejurare ar constitui o încălcare a punctului 23 litera (b) ultima teză din Comunicarea din 2002 privind cooperarea.

74 Comisia contestă această argumentație.

75 Cu titlu prealabil, trebuie arătat că, astfel cum rezultă din prezentarea sintetică a aprecierilor Comisiei cuprinse în decizia atacată (a se vedea punctele 55-58 de mai sus), aceasta a considerat că reclamantele participaseră la o încălcare privind produsele ceramice în Italia din cauza participării lor la reuniunile Euroitalia și Michelangelo, însă nu și la reuniunile Federceramica. În plus, este cert că, pe de o parte, începând cu 15 martie 1993 până cel puțin în anul 2001, reclamantele constituiau în cadrul Euroitalia singura întreprindere care fabrica robinete și produse ceramice, în timp ce celelalte întreprinderi care participau la reuniunile acestei asociații fabricau numai robinete (a se vedea tabelul cuprins în anexa 6 la decizia atacată). Pe de altă parte, în cadrul Michelangelo, ale cărui reuniuni s-au desfășurat în intervalul 12 martie 1996-25 iulie 2003, reclamantele au asistat numai la șapte reuniuni, între 8 iulie 1998 și 9 martie 2001, la care s-a prezentat și un alt fabricant de produse ceramice, respectiv Pozzi Ginori (a se vedea tabelul cuprins în anexa 7 la decizia atacată).

76 În lumina constatărilor expuse la punctul 75 de mai sus, trebuie analizat, într-o primă etapă, dacă Comisia putea concluziona în mod întemeiat că reclamantele ar fi încălcat articolul 101 alineatul (1) TFUE, deși, pe de o parte, în cadrul Euroitalia, ele erau singurul fabricant de produse ceramice care a participat la toate reuniunile acestei asociații, începând cu 15 martie 1993 până cel puțin în anul 2001 [cu alte cuvinte, până la momentul la care Grohe a fost cumpărată de Sanitec Europe Oy (denumită în continuare „Sanitec”), care deținea Pozzi Ginori], și, pe de altă parte, în cadrul Michelangelo, ele erau singurul fabricant de produse ceramice prezent la reuniunile desfășurate în intervalele 12 martie 1996-8 iulie 1998 și 9 martie 2001-25 iulie 2003. În a doua etapă, trebuie să se examineze dacă Comisia a furnizat suficiente probe ale existenței unei încălcări privind produsele din ceramică având în vedere, pe de o parte, cele șapte reuniuni ale Michelangelo la care au participat reclamantele, desfășurate în intervalul 8 iulie 1998-9 martie 2001 și la care era prezent de asemenea un alt fabricant de produse

ceramice, respectiv Pozzi Ginori, și, pe de altă parte, cele paisprezece reuniuni ale Euroitalia desfășurate în intervalul 9 martie 2001-15 octombrie 2004, la care au participat reclamantele și la care a fost prezentă și Grohe, care aparținea Sanitec.

– Cu privire la dovada existenței unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia și al Michelangelo, în privința unor reuniuni în care reclamantele constituiau singura întreprindere prezentă care fabrica produsele respective

77 Trebuie să se examineze dacă Comisia a considerat în mod întemeiat că reclamantele au participat la un acord între întreprinderi care a avut ca obiect sau ca efect denaturarea concurenței pe piața italiană a produselor ceramice în cadrul Euroitalia și al Michelangelo, în perioadele în care constituiau singura întreprindere prezentă care fabrica produse ceramice, toate celelalte întreprinderi fiind în acel moment fabricanți de robinete.

78 Din jurisprudența amintită la punctele 35-41 de mai sus rezultă că furnizarea de informații comerciale sensibile precum schimbul de informații referitoare la creșteri de prețuri viitoare are, atunci când aceste informații sunt adresate unei sau unor întreprinderi concurente, un efect anticoncurențial în sensul modificării comportamentului autonom pe piață al întreprinderilor în cauză. În prezența unor asemenea practici între concurenți, Comisia nu are obligația să demonstreze efectele anticoncurențiale pe piața relevantă dacă ele sunt apte, ținând cont de contextul juridic și economic în care se află, să împiedice, să restrângă sau să denatureze concurența în cadrul pieței interne (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 4 iunie 2009, T-Mobile Netherlands și alții, C-8/08, Rep., p. I-4529, punctul 31).

79 În schimb, nu se poate prezuma ca un acord sau o practică concertată care constă, în cazul întreprinderilor, în schimbul realizat între ele de informații comerciale sensibile, însă referitoare la un produs comercializat pe o piață pe care acestea nu sunt concurente, să aibă un obiect sau un efect anticoncurențial pe piața respectivă. Astfel, o practică care constă, în privința unei întreprinderi ce își desfășoară activitatea pe cele două piețe distincte de produse, în transmiterea către concurenții săi prezenți pe o primă piață a unor informații comerciale sensibile referitoare la a doua piață, pe care nu sunt prezenți acei concurenți, nu este de natură, în principiu, să influențeze concurența exercitată pe a doua piață.

80 În prezenta cauză, trebuie să se constate că, în răspunsul la observațiile formulate de reclamante la comunicarea privind obiecțiunile, în decizia atacată Comisia a invocat două motive pentru a justifica existența unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice, intervenită în cadrul Euroitalia și al Michelangelo, în pofida faptului că ele formau singura întreprindere a cărei activitate avea ca obiect produsele ceramice și care participa la reuniunile acestor asociații.

81 În primul rând, la nota de subsol 587 din decizia atacată, Comisia evidențiază, cu titlu principal, pe de o parte, că informațiile referitoare la produsele ceramice transmise de reclamante constituie informații comerciale sensibile, din moment ce privesc creșteri de prețuri și alte elemente referitoare la preț, precum prețurile minime și reducerile. Pe de altă parte, informațiile care au făcut obiectul schimbului care privesc produsele ceramice ar fi „similare și pe deplin conforme cu referirile corespunzătoare privind robinetele, făcute cu ocazia acelorași reuniuni”. Prin urmare, în opinia Comisiei, nu este necesară realizarea unei „distincții [între robinete și produsele ceramice] în ceea ce privește obiectivul urmărit de întreprindere atunci când comunică aceste informații (îndeosebi dacă se ține seama de nivelul lor de detaliere și de contextul general al discuțiilor cu ocazia acestor reuniuni)”. Comisia dezvoltă această analiză la nota de subsol 1779 din decizia atacată, menționând că caracterul detaliat și contextul discuțiilor arată „fără nicio îndoială demersul anticoncurențial al reclamantelor”.

82 Se impune totuși constatarea că niciunul dintre motivele amintite la punctul 81 de mai sus nu stabilește că practicile respective aveau ca obiect sau ca efect denaturarea concurenței pe piața produselor ceramice.

83 Astfel, pe de o parte, Comisia nu invocă niciun argument sau nicio probă care să permită dovedirea faptului că, în speță, concurența pe piața produselor ceramice putea fi afectată de împrejurarea că reclamantele divulgau fabricanților de robinete informații comerciale sensibile.

84 Pe de altă parte, nici constatarea că există o similitudine între natura și modul de schimb al informațiilor comunicate în cadrul Euroitalia în ceea ce privește robinetele sau produsele ceramice nu permite să se dovedească faptul că furnizarea către fabricanții de robinete a unor informații referitoare la prețurile produselor ceramice a denaturat concurența pe această din urmă piață. Cu privire la acest aspect, trebuie subliniat că, în decizia atacată, Comisia nu dovedește că fabricanții de robinete transmiteau informații pe care le primiseră către concurenții reclamantelor pe piața produselor ceramice, astfel încât se putea prezuma sau se constatase un efect asupra concurenței pe această din urmă piață.

85 În al doilea rând, la nota de subsol 587 din decizia atacată, Comisia consideră deopotrivă, însă numai cu titlu incident, că comunicarea creșterilor de prețuri de către reclamante în cadrul Euroitalia, referitoare la produsele ceramice, „nu a[vea] nimic excepțional, având în vedere poziția de prim plan ocupată de întreprindere în acest segment de piață în Italia (cotele sale fiind de departe superioare față de cele ale concurenților cei mai apropiați) și interesul său de a menține o abordare avizată și integrată de stabilire a prețurilor privind produsele sale (atât [produsele] ceramice cât și robinetele)”.

86 În această privință, trebuie arătat că, pe de o parte, faptul că reclamantele au deținut o cotă de piață importantă pe piața produselor ceramice nu are efect asupra faptului că, în decizia atacată, Comisia nu a dovedit că divulgarea către fabricanții de robinete a unor informații comerciale sensibile referitoare la produsele ceramice putea afecta concurența pe această din urmă piață.

87 Pe de altă parte, chiar dacă, după cum a considerat Comisia, reclamantele aveau efectiv un interes să aibă o „abordare avizată și integrată” de stabilire a prețurilor lor pentru toate produsele ceramice și robinetele pe care le comercializau, o asemenea constatare nu permite dovedirea faptului că exista o denaturare a concurenței pe piața produselor ceramice. Astfel, deși anunțul făcut de reclamante în cadrul Euroitalia cu privire la creșterea viitoare a prețurilor pe piața produselor ceramice permite dovedirea faptului că fabricanții de produse și de accesorii pentru baie aveau un interes să își coordoneze comportamentele, Comisia nu a dovedit că o asemenea practică din partea reclamantelor avea ca obiect sau ca efect atenuarea sau eliminarea gradului de incertitudine cu privire la funcționarea pieței produselor ceramice.

88 În aceste condiții, trebuie să se statueze în sensul că Comisia a săvârșit o eroare de apreciere prin faptul că a considerat că reclamantele participaseră la o încălcare referitoare la produsele ceramice în Italia, în cadrul Euroitalia și al Michelangelo, în cursul întregii perioade în care constituiau singura întreprindere prezentă în aceste asociații care fabrica produse ceramice.

89 Cele șase argumente invocate de Comisie nu infirmă constatarea efectuată la punctul 88 de mai sus.

90 În primul rând, Comisia evidențiază în înscrisurile sale și a arătat în răspunsul la întrebările adresate de Tribunal în ședință că faptul că reclamantele erau singurul fabricant de produse ceramice în cadrul Euroitalia nu producea niciun efect asupra constatării că acestea participaseră la o încălcare, din moment ce practicile ilicite vizate făceau parte dintr-o încălcare unică. Comisia face trimitere la considerentele (845) și (846) ale deciziei atacate, potrivit cărora cele trei subgrupe de produse sunt „complementare”, aspect care nu a fost contestat de reclamante în înscrisurile lor. Comisia subliniază de asemenea faptul că exista un interes al tuturor producătorilor de a prezenta un front comun în materie de creșteri de prețuri.

91 În această privință, trebuie să se constate mai întâi că, desigur, este adevărat că prin divulgarea către fabricanții de robinete a unor informații comerciale sensibile referitoare la produsele ceramice în Italia reclamantele au avut un comportament care putea să susțină înțelegerea pe piața robinetelor, pentru

motivele invocate de Comisie și menționate la punctul 87 de mai sus. Totuși, nu este mai puțin adevărat că un asemenea comportament nu permite să se dovedească faptul că condițiile pe piața produselor ceramice puteau fi modificate de comportamentul respectiv.

92 În continuare, trebuie subliniat că, spre deosebire de argumentele invocate de Comisie în răspunsul la întrebările adresate de Tribunal în ședință, potrivit cărora nu avea obligația de a dovedi o denaturare a concurenței care rezulta din fiecare reuniune a asociațiilor, din moment ce produsele ceramice făceau parte dintre subgrupele de produse acoperite de încălcarea unică, o asemenea calificare nu exonera Comisia de obligația de a dovedi existența unei denaturări a concurenței în raport cu fiecare dintre cele trei subgrupe de produse vizate de încălcarea respectivă. Astfel, deși există o încălcare unică atunci când acordurile sau practicile concertate care privesc bunuri, servicii sau teritorii distincte se înscriu într-un plan de ansamblu pus în aplicare în mod conștient de întreprinderi în vederea realizării unui obiectiv anticoncurențial unic (a se vedea în acest sens Hotărârea Aalborg Portland și alții/Comisia, punctul 49 de mai sus, punctele 258 și 260, și Hotărârea Tribunalului din 8 iulie 2008, Lafarge/Comisia, T-54/03, nepublicată în Repertoriu, punctul 482), constatarea unei asemenea încălcări nu este de natură să determine dispariția condiției prealabile privind existența unei denaturări a concurenței care afectează fiecare dintre piețele produselor vizate de această încălcare unică.

93 În al doilea rând, trebuie respins argumentul Comisiei potrivit căruia din dovezile privind înțelegerile în Germania rezultă că fabricanții de robinete în Italia „luau în considerare încălcarea referitoare la produsele ceramice” și că la reuniunile din cadrul Michelangelo participau numeroși producători care nu își desfășurau activitatea pe piața produselor ceramice. Astfel, pe de o parte, acest argument al Comisiei tinde să confirme, nu să infirme, constatarea de la punctul 87 de mai sus, potrivit căreia practica ce consta, în privința reclamantelor, în anunțul făcut către fabricanții de robinete cu privire la creșterile de prețuri ale produselor lor ceramice contribuia, în realitate, la buna funcționare a înțelegerii referitoare la robinete. Pe de altă parte și în orice ipoteză, acest argument nu permite să se constate existența unei denaturări a concurenței pe piața produselor ceramice.

94 În al treilea rând, este inoperant argumentul Comisiei potrivit căruia reclamantele nu au explicat motivele plauzibile, diferite de existența unei înțelegeri, pentru care furnizau informații comerciale sensibile referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia, dacă divulgarea informațiilor respective nu prezenta interes sau relevanță. Pe de o parte, acest argument al Comisiei nu este de natură să stabilească existența unei înțelegeri privind produsele ceramice și lipsa unor elemente obiective care permit să se constate obiectul sau efectul anticoncurențial pe piața pe care se manifestau acele practici. Pe de altă parte, conform jurisprudenței citate la punctul 47 de mai sus, Comisia are obligația de a dovedi că sunt reunite condițiile unei încălcări a articolului 101 TFUE, obligație pe care nu a îndeplinit-o în prezenta cauză.

95 În al patrulea rând, trebuie respins ca inoperant argumentul Comisiei potrivit căruia, astfel cum rezultă din considerentul (410) și din nota de subsol 504 din decizia atacată, care menționează procesul-verbal al reuniunii Federceramica intitulat 386/93 PGM/ed, la 5 iulie 1993, reclamantele ar fi discutat în cadrul acestei asociații despre creșterile de prețuri privind produsele ceramice, înainte de a menționa aceste creșteri de prețuri în cadrul reuniunii Euroitalia care s-a desfășurat câteva zile mai târziu. Mai întâi, se impune constatarea că, deși reclamantele au discutat despre prețuri cu concurenții acestora, în cadrul Federceramica, cu câteva zile înainte de a avea loc reuniunea Euroitalia, aceasta permite să se constate că exista o înțelegere referitoare la produsele ceramice în cadrul Federceramica, însă nu și că aveau loc discuții ilicite în cadrul Euroitalia. În continuare și în orice ipoteză, astfel cum a reținut Comisia în considerentul (409) al deciziei atacate, dovezile referitoare la practici ilicite privind Federceramica „sunt anterioare perioadei vizate de decizia [atacată] (1993-2004)”. Prin urmare, deși, astfel cum Comisia arată de asemenea în considerentul respectiv, aceste probe sunt „revelatoare pentru schema comportamentală globală a anumitor fabricanți” în intervalul 1990-1993, totuși acestea nu permit să se dovedească existența unei încălcări în reuniunile ulterioare din cadrul Euroitalia, în care reclamantele au fost singurul fabricant de produse ceramice.

96 Așadar, Comisia nu poate invoca în mod valabil existența unor discuții ilicite în cadrul Federceramica în susținerea aprecierii sale prin care urmărește constatarea unei încălcări privind produsele ceramice în Italia.

97 În această privință, trebuie arătat că Hotărârile Tribunalului din 16 iunie 2011, Heineken Nederland și Heineken/Comisia (T-240/07, Rep., p. II-3355, punctul 212), din 5 octombrie 2011, Transcatab/Comisia (T-39/06, Rep., p. II-6831, punctele 381 și 382) și din 22 martie 2012, Slovak Telekom/Comisia (T-458/09 și T-171/10, punctul 51), pe care Comisia le-a invocat în ședință, nu pot invalida constatarea efectuată la punctul precedent. Astfel, în niciuna dintre aceste hotărâri Tribunalul nu a considerat că Comisia putea să substituie dovada existenței unei încălcări în cadrul unei asociații specifice în cursul unei anumite perioade cu dovada unor practici anticoncurențiale care s-ar fi desfășurat într-o perioadă anterioară în cadrul unei alte asociații profesionale, perioadă pe care, în plus, Comisia a exclus-o explicit din constatarea existenței unei încălcări.

98 În al cincilea rând, Comisia susține că nu avea obligația să dovedească că avuseseră loc discuții ilicite între concurenți. Astfel, în această privință, Comisia susține că Tribunalul a considerat, în Hotărârea din 28 aprilie 2010, Gütermann și Zwicky/Comisia (T-456/05 și T-457/05, Rep., p. II-1443, punctul 53), că, în cazul unei încălcări unice, lipsa activității unei întreprinderi pe piața în discuție nu este suficientă, în sine, pentru a fi exonerată de răspunderea care îi revine.

99 În această privință, trebuie să se constate că, la punctul 53 din Hotărârea Gütermann și Zwicky/Comisia, punctul 98 de mai sus, Tribunalul a statuat că o întreprindere putea încălca interdicția prevăzută la articolul 101 alineatul (1) TFUE atunci când comportamentul acesteia, astfel cum se coordona cu cel al altor întreprinderi, avea drept scop să restrângă concurența pe o anumită piață relevantă în interiorul pieței comune, fără ca aceasta să presupună în mod necesar să fie ea însăși activă pe piața relevantă menționată. În consecință, din principiul exprimat de Tribunal în această hotărâre reiese că, în speță, Comisia ar fi putut să constate în mod valabil că practica ce consta, în privința reclamantelor, în anunțarea creșterilor de prețuri viitoare către fabricanții de robinete facilita funcționarea înțelegerii pe piața robinetelor, chiar dacă ele nu își desfășurau activitatea pe această piață. În schimb, acest principiu nu modifică nicidecum constatarea de la punctul 82 de mai sus, potrivit căreia Comisia nu a dovedit că practica de anunțare de către reclamante a prețurilor către întreprinderi care nu erau concurente cu ele pe piața produselor ceramice avea ca obiect sau ca efect o denaturare a concurenței pe piața respectivă.

100 În al șaselea rând, Comisia arată că, prin divulgarea unor informații comerciale sensibile privind produsele ceramice, reclamantele linișteau fabricanții de robinete anunțând că vor crește și prețurile produselor ceramice în Italia. Comisia susține în această privință că, potrivit Hotărârii Tribunalului din 24 martie 2011, Comap/Comisia (T-377/06, Rep., p. II-1115, punctul 70), nu ar fi necesar ca un schimb de informații să fie reciproc pentru a aduce atingere principiului comportamentului autonom pe piață.

101 Este suficient să se constate că împrejurarea că Comisia nu a dovedit caracterul reciproc al unui schimb de informații comerciale sensibile între două întreprinderi concurente pentru a constata o înțelegere nu permite, în această măsură, să se concluzioneze că schimbul unor asemenea informații între operatori care nu sunt concurenți este de natură să determine o denaturare a concurenței pe piața produselor ceramice.

102 În lumina tuturor considerațiilor de mai sus, trebuie să se constate că Comisia a concluzionat în mod greșit în sensul existenței unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice în Italia, în cadrul Euroitalia, pentru întreaga perioadă cuprinsă între 15 martie 1993 și anul 2001, și, în cadrul Michelangelo, pentru o perioadă diferită de intervalul 8 iulie 1998-9 martie 2001.

103 Prin urmare, critica reclamantelor în această privință trebuie admisă.

– Cu privire la dovada existenței unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia și al Michelangelo, în privința unor reuniuni la care reclamantele erau prezente, alături de alți fabricanți ai produselor respective

104 Reclamantele susțin mai întâi, pe de o parte, că erau singurul fabricant de produse ceramice care era prezent la toate reuniunile Euroitalia și, pe de altă parte, la cea mai mare parte a reuniunilor Michelangelo. În continuare, în memoriul în replică, reclamantele arată, în răspunsul la argumentele Comisiei, că decizia atacată nu evidențiază faptul că la reuniunile Euroitalia participau alți fabricanți de produse ceramice. În sfârșit, reclamantele subliniază că un alt fabricant de produse ceramice, respectiv Pozzi Ginori, a participat împreună cu acestea la reuniunile Michelangelo începând numai cu luna martie 2000 și până în luna martie 2001.

105 Comisia se opune acestei argumentații. Pe de o parte, în cadrul Euroitalia, reclamantele nu ar fi fost singurul fabricant de produse ceramice. Astfel, după cum ar rezulta din Decizia Comisiei IV/M.2397 – BC Funds/Sanitec (JO 2001, C 207, p. 9), Grohe, care era fabricant de robinete, ar fi fost achiziționată în anul 2001 de Sanitec, care deținea și Pozzi Ginori, fabricant de produse ceramice. În aceste condiții, Grohe făcea parte din Sanitec, care constituia o întreprindere în sensul dreptului concurenței și fabrica atât produse ceramice, cât și robinete și era membră a Euroitalia. Pe de altă parte, în cadrul Michelangelo, Pozzi Ginori, care aparținea de asemenea Sanitec, ar fi participat la reuniuni în prezența reclamantelor în intervalul 8 iulie 1998-9 martie 2001.

106 În prezenta cauză trebuie să se examineze dacă Comisia a dovedit în mod corespunzător cerințelor legale existența unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice, având în vedere prezența, în primul rând, a Grohe în cadrul Euroitalia și, în al doilea rând, a Pozzi Ginori în cadrul Michelangelo.

107 În primul rând, înainte de a proceda la examinarea problemei dacă, astfel cum susțin reclamantele, Comisia nu a dovedit corespunzător cerințelor legale existența unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia, trebuie să se examineze, după cum reclamantele au susținut deopotrivă în răspunsul la argumentele Comisiei, dacă aceasta a îndeplinit obligația de motivare prevăzută la articolul 293 TFUE în această privință. Astfel, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, motivarea unei decizii trebuie să figureze chiar în cuprinsul acesteia, iar explicațiile ulterioare furnizate de Comisie pot fi luate în considerare numai în împrejurări excepționale (Hotărârea Tribunalului din 2 iulie 1992, Dansk Pelsdyravlerforening/Comisia, T-61/89, Rec., p. II-1931, punctul 131, Hotărârea Tribunalului din 14 mai 1998, Buchmann/Comisia, T-295/94, Rec., p. II-813, punctul 171, și Hotărârea Tribunalului din 15 septembrie 1998, European Night Services și alții/Comisia, T-374/94, T-375/94, T-384/94 și T-388/94, Rec., p. II-3141, punctul 95). Prin urmare, decizia trebuie să fie suficientă în sine, iar motivarea sa nu poate rezulta din explicații scrise sau orale formulate ulterior, în condițiile în care decizia respectivă face deja obiectul unei acțiuni în fața instanței Uniunii (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 15 iunie 2005, Corsica Ferries France/Comisia, T-349/03, Rec., p. II-2197, punctul 287 și jurisprudența citată).

108 În speță, trebuie arătat că, astfel cum susțin reclamantele, Comisia nu a constatat nici în comunicarea privind obiecțiunile, nici în decizia atacată, pe de o parte, că, împreună cu Sanitec, Grohe făcea parte dintr-o întreprindere unică, în sensul dreptului concurenței, și, pe de altă parte, că informațiile comerciale sensibile referitoare la produsele ceramice furnizate de reclamante în cadrul Euroitalia nu erau adresate numai fabricanților de robinete, ci și cel puțin unui alt fabricant de produse ceramice. În aceste împrejurări, cele două motive invocate de Comisie în decizia atacată și care sunt prezentate la punctele 81 și 85 de mai sus nu au legătură cu faptul că cel puțin un alt participant la Euroitalia aparținea unui grup de întreprinderi care era concurent al reclamantelor pe piața produselor ceramice.

109 Prin urmare, Comisia nu poate înlocui în mod valabil motivarea din decizia atacată cu o motivare distinctă invocată în înscrisurile sale pentru a-și susține concluzia potrivit căreia reclamantele participaseră la o încălcare referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia.

110 În această privință, Comisia susține că, în conformitate cu Hotărârea Curții din 14 iulie 1972, Imperial Chemical Industries/Comisia (48/69, Rec., p. 619, punctul 145), poate să invoce legăturile existente între Sanitec și Grohe pentru a se opune argumentelor prezentate de reclamante în fața Tribunalului prin care acestea urmăresc să conteste existența unei încălcări privind produsele ceramice. Totuși, trebuie să se considere că acest argument nu este întemeiat. Astfel, la punctul 145 din hotărârea menționată, Curtea a constatat inexistența obligației Comisiei de a prezenta în deciziile sale toate argumentele pe care ar putea să le invoce ulterior pentru a se opune motivelor de nelegalitate care ar fi opuse împotriva actelor sale. Cu toate acestea, împrejurarea că, în deciziile sale, Comisia nu poate anticipa toate argumentele pe care o întreprindere ar putea să i le opună nu semnifică totuși că aceasta poate, cu încălcarea jurisprudenței amintite la punctul 107 de mai sus, să substituie motivele invocate în decizia atacată cu noi motive cuprinse în înscrisurile sale întocmite în cursul procedurii în fața Tribunalului.

111 Pe de altă parte, pentru același motiv precum cel amintit la punctul 110 de mai sus, pentru a-și susține afirmația potrivit căreia avuseseră loc discuții ilicite între concurenți, Comisia nu poate susține în mod util, pentru prima dată în stadiul procedurii în fața Tribunalului, că existau contacte bilaterale ilegale între reclamante și Grohe.

112 În primul rând, trebuie să se constate că decizia atacată este viciată de nemotivare. Astfel, motivarea, după cum este prezentată în decizia atacată, nu permitea reclamantelor să înțeleagă motivele pentru care Comisia a considerat că discuțiile din cadrul Euroitalia referitoare la vânzările de produse ceramice pe teritoriul italian erau de natură să denatureze concurența pe această piață. Reclamantele nu erau în măsură să își susțină în mod util drepturile în această privință. În asemenea condiții, nu este necesară pronunțarea asupra criticii reclamantelor potrivit căreia Comisia nu a dovedit corespunzător cerințelor legale practicile anticoncurențiale în acest context.

113 În al doilea rând, în ceea ce privește reuniunile Michelangelo, trebuie arătat că nu s-a contestat că, pe de o parte, Pozzi Ginori era singurul fabricant de produse ceramice diferit de reclamante care făcea parte din această asociație și, pe de altă parte, astfel cum rezultă din anexa 7 la decizia atacată, că reclamantele au participat numai la șapte reuniuni la care era prezentă și Pozzi Ginori, la 8 iulie 1998, la 14 mai 1999, la 16 martie, la 12 mai, la 20 iulie, la 26 octombrie 2000 și la 9 martie 2001. Prin urmare, Comisia putea să concluzioneze în sensul unui schimb de informații comerciale sensibile în legătură cu reuniunile care se desfășurau în cadrul Michelangelo numai cu privire la perioada în care aceste două întreprinderi participau la reuniunile respective. Astfel, trebuie arătat că, în decizia atacată, Comisia nu a arătat, nici nu a susținut în înscrisurile sale că schimburile de informații respective s-ar fi desfășurat în afara reuniunilor Michelangelo și, în mod specific, că reclamantele ar fi transmis în mod direct informațiile respective către Pozzi Ginori în afara reuniunilor Michelangelo.

114 În aceste condiții, trebuie să se examineze dacă doar în privința reuniunilor din 8 iulie 1998, din 14 mai 1999, din 16 martie, din 12 mai, din 20 iulie, din 26 octombrie 2000 și din 9 martie 2001, probele colectate de Comisie sunt suficiente pentru a dovedi existența unei încălcări și participarea reclamantelor la aceasta.

115 *Primo*, trebuie arătat că, în decizia atacată, Comisia face referire în mod specific la divulgarea de către reclamante a unor informații comerciale sensibile privind produsele ceramice numai cu ocazia a două reuniuni, din 16 martie și din 12 mai 2000 [a se vedea considerentul (439) al deciziei atacate], precum și a reuniunii din 20 iulie 2000 [a se vedea considerentul (441) al deciziei menționate]. În schimb, Comisia nu menționează nicio discuție ilicită privind în particular produsele ceramice cu ocazia altor patru reuniuni, din 8 iulie 1998 [a se vedea considerentul (430) al deciziei atacate], din 14 mai 1999 [a se vedea considerentul (435) al deciziei atacate], din 26 octombrie 2000 [a se vedea considerentul (442) al deciziei atacate] și din 9 martie 2001 [a se vedea considerentul (445) al deciziei atacate].

116 *Secundo*, în ceea ce privește mai întâi cele două reuniuni din 8 iulie 1998 și din 14 mai 1999, se impune constatarea că, nici în considerentele (430) și (435) ale deciziei atacate, nici în înscrisurile sale, Comisia nu menționează că reclamantele ar fi anunțat în cadrul acestor două reuniuni creșterile lor de prețuri viitoare privind produsele ceramice. Dimpotrivă, din documentele amintite în notele de subsol 533 și 538 din decizia atacată, referitoare la cele două reuniuni sus-menționate și pe care Comisia le-a furnizat Tribunalului în răspuns la măsurile de organizare a procedurii pe care acestea din urmă i le adresase reiese că singurele creșteri de prețuri viitoare discutate în cursul acelor reuniuni erau cele pe care le formulase Hansa Metallwerke, care nu fabrica produse ceramice.

117 Mai mult, în ceea ce privește reuniunea din 16 martie 2000, trebuie să se constate că, spre deosebire de cele sugerate de Comisie în considerentul (439) al deciziei atacate, din procesul-verbal al acestei reuniuni întocmit de Grohe nu reiese că reclamantele ar fi schimbat informații comerciale sensibile privind produsele ceramice. Astfel, apare numai mențiunea unei creșteri a vânzărilor reclamantelor de ordinul a 12 %, fără să se precizeze dacă acest procent de creștere privește robinetele, produsele ceramice sau ambele categorii. Totuși, în lumina tuturor celorlalte procese-verbale ale reuniunilor care fac referire explicit la împrejurarea că informațiile care au făcut obiectul schimbului priveau produsele ceramice, iar nu robinetele, trebuie arătat, prin comparație, că procesul-verbal al reuniunii din 16 martie 2000 nu permite să se dovedească faptul că discuțiile priviseră produsele ceramice.

118 În continuare, în ceea ce privește cele trei reuniuni din 12 mai, din 20 iulie și din 26 octombrie 2000, trebuie să se constate, similar observațiilor Comisiei din considerentele (439)-(442) și (445) ale deciziei atacate, că din procesele-verbale întocmite de Grohe reiese că, pe durata acestor trei reuniuni, reclamantele au furnizat informații comerciale sensibile privind în mod specific produsele ceramice.

119 Astfel, din procesele-verbale menționate la punctul precedent reiese că reclamantele au informat participanții la reuniunile Michelangelo, printre care și pe concurenta acestora Pozzi Ginori, cu privire la o majorare a prețurilor de 3 % pe piața produselor ceramice în cursul reuniunii din 16 martie 2000. Acest anunț al unei creșteri de prețuri a fost confirmat cu ocazia reuniunii din 20 iulie 2000, în măsura în care se reiterase că acea majorare va începe la 1 septembrie și cel târziu înainte de sfârșitul anului. Mai mult, din procesul-verbal referitor la această din urmă întâlnire reiese că Pozzi Ginori a anunțat că majorarea de 4 % sau de 5 % a prețurilor sale de catalog pentru produsele ceramice ar fi publicată începând cu târgul Cersaie și ar fi aplicată începând cu 1 ianuarie 2001. În sfârșit, în ceea ce privește reuniunea din 26 octombrie 2000, procesele-verbale ale Grohe confirmă că reclamantele au informat ceilalți participanți, inclusiv Pozzi Ginori, cu privire la majorarea lor de prețuri de 3 % pentru produsele ceramice. În această privință, faptul că din aceste documente nu rezultă în mod clar dacă majorarea respectivă fusese pusă deja în aplicare sau dacă începea la 1 ianuarie 2001 nu are niciun efect asupra constatării că majorarea viza creșteri de prețuri viitoare.

120 În sfârșit, în ceea ce privește reuniunea din 9 martie 2001, din procesul-verbal întocmit de Grohe rezultă că, astfel cum Comisia a menționat în ședință în răspuns la întrebările adresate de Tribunal, întreprinderile prezente la această reuniune și-au comunicat reciproc procentele majorării nu a prețurilor pe care le practicau, ci a vânzărilor în luna februarie 2001. Or, în decizia atacată, Comisia nu a considerat că asemenea schimburi de informații constituiau o încălcare a articolului 101 alineatul (1) TFUE. Într-adevăr, după cum rezultă din considerentul (492) al deciziei atacate, Comisia a constatat o încălcare în Italia numai ca urmare a existenței unei coordonări a creșterilor de prețuri.

121 În lumina constatărilor de mai sus, trebuie să se concluzioneze că în mod întemeiat Comisia a considerat că schimburile de informații care avuseseră loc în cursul a trei reuniuni din 12 mai, din 20 iulie și din 26 octombrie 2000 și care au constat în anunțul unei creșteri de prețuri viitoare, de 3 % în cazul reclamantelor și de 4,5 % în cazul Pozzi Ginori, constituie o practică anticoncurențială în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE, astfel cum Comisia a arătat în mod întemeiat în considerentul (492) al deciziei atacate. În schimb, Comisia a săvârșit o eroare de apreciere considerând că discuțiile desfășurate cu ocazia altor reuniuni Michelangelo, la care erau prezente reclamantele și Pozzi Ginori, constituiau o încălcare a articolului 101 alineatul (1) TFUE.

122 Argumentele pe care reclamantele le invocă, pe de altă parte, pentru a dovedi că cele trei reuniuni menționate la punctul 118 de mai sus nu permiteau să se concluzioneze în sensul existenței unei încălcări privind produsele ceramice trebuie respinse ca neîntemeiate.

123 Mai întâi, interpretarea dată de reclamante proceselor-verbale întocmite de Grohe privind reuniunea din 12 mai 2000, potrivit căreia creșterea cu 3 % a prețurilor produselor ceramice ar privi o majorare anterioară, care fusese decisă în luna noiembrie 1999 și care, așadar, ar fi lipsită de relevanță din punctul de vedere al dreptului concurenței, nu poate fi convingătoare. Astfel, după cum rezultă din procesele-verbale ale reuniunilor ulterioare, din 20 iulie și din 26 octombrie 2000, această majorare privea vânzările viitoare de produse ceramice începând cu 1 septembrie 2000 sau cu 1 ianuarie 2001. Asemenea informații privind creșterile de prețuri viitoare erau, așadar, de natură să influențeze comportamentul concurenților și să creeze o denaturare a concurenței.

124 În continuare, argumentul reclamantelor potrivit căruia din procesele-verbale ale reuniunilor din 20 iulie și din 26 octombrie 2000 nu reiese că ar fi existat discuții între participanți după ce acestea îi informaseră cu privire la creșterile lor de prețuri viitoare nu produce efecte asupra constatării că simpla transmitere a acestor informații comerciale sensibile constituie o practică anticoncurențială. Astfel, după cum reiese din jurisprudența citată la punctele 39 și 40 de mai sus, simpla divulgare a unor informații sensibile concurenților constituie o practică interzisă, din moment ce înlătură incertitudinea cu privire la comportamentul viitor al unui concurent și influențează astfel, direct sau indirect, strategia destinatarului informațiilor. Pentru acest motiv, spre deosebire de cele susținute de reclamante, nu mai era necesară demonstrarea de către Comisie, prin prisma împrejurărilor specifice ale pieței, a unui eventual efect al acestui schimb de informații asupra politicii reclamantelor și a Pozzi Ginori privind prețurile.

125 În lumina celor de mai sus, trebuie, așadar, să se concluzioneze că Comisia putea să dovedească în mod valabil existența unei înțelegeri care afecta produsele ceramice pe teritoriul italian numai în ceea ce privește reuniunile din cadrul Michelangelo din 12 mai, din 20 iulie și din 26 octombrie 2000.

126 Pentru a stabili durata exactă a acestei înțelegeri, trebuie arătat că, în decizia atacată, pe de o parte, în considerentul (1140), Comisia a considerat, în ceea ce privește data de începere a fiecărei înțelegeri pentru fiecare produs pe fiecare teritoriu, că trebuia luată în considerare prima reuniune pentru care existau dovezi incontestabile privind discuțiile referitoare la creșteri de prețuri viitoare și participarea întreprinderii respective la asemenea discuții. Pe de altă parte, deși din considerentul (1170) al deciziei atacate rezultă că, în mod normal, Comisia a luat în considerare data la care a efectuat inspecțiile inopinate ca fiind data încetării cvasitotalității încălcărilor pe fiecare dintre teritoriile respective, din considerentul (1172) al aceleiași decizii reiese totuși că, în ceea ce privește Pozzi Ginori, Comisia a considerat că această întreprindere își încetase participarea la încălcarea privind produsele ceramice în Italia în ziua ultimei sale participări la o reuniune în cadrul Michelangelo.

127 În consecință, trebuie să se constate, pentru motive de egalitate de tratament în raport cu Pozzi Ginori, că reclamantele au participat la înțelegerea privind produsele ceramice în Italia timp de 11 luni, cu alte cuvinte între 12 mai 2000, data primei reuniuni pentru care Comisia dispune de probe ale participării lor la o încălcare în cadrul Michelangelo, și 9 martie 2001, data ultimei reuniuni la care reclamantele au participat în cadrul Michelangelo. Astfel, în această privință trebuie să se rețină că efectele anticoncurențiale ale reuniunii din 26 octombrie 2000 s-au prelungit cel puțin până la reuniunea din 9 martie 2001.

128 Prin urmare, primul motiv trebuie admis în parte, în măsura în care Comisia a considerat că reclamantele au participat la o înțelegere privind produsele ceramice în Italia între 15 martie 1993 și 9 noiembrie 2004, în cadrul Euroitalia și al Michelangelo. Astfel, Comisia a dovedit corespunzător cerințelor legale participarea lor la această încălcare numai în intervalul 12 mai 2000-9 martie 2001, în cadrul Michelangelo. Primul motiv trebuie respins în rest.

129 În aceste condiții, întrucât Comisia a săvârșit o eroare de apreciere privind durata încălcării la care au participat reclamantele, pe de o parte, articolul 1 alineatul (1) punctele 3 și 4 din decizia atacată trebuie anulat în parte.

130 Pe de altă parte, eventualele efecte determinate de această nelegalitate în raport cu calcularea cuantumului amenzii impuse reclamantelor vor fi examinate de Tribunal în cadrul exercitării competenței sale de fond, la punctele 186-193 de mai jos.

2. *Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe neluarea în considerare, în calcularea cuantumului amenzii, a faptului că reclamantele au beneficiat de o imunitate parțială la amenzi în ceea ce privește încălcarea săvârșită în Belgia și în Franța*

131 Reclamantele susțin că, în cadrul calculării cuantumului total al amenzii care le-a fost impusă, Comisia nu a luat în considerare faptul că, în conformitate cu punctul 23 litera (b) ultimul paragraf din Comunicarea din 2002 privind cooperarea, aceasta le-a acordat o imunitate parțială la amenzi în raport cu încălcările la care acestea participaseră în Belgia și în Franța. Reclamantele consideră, așadar, că această imunitate parțială la amenzi ar fi trebuit să fie aplicată în etapa finală a calculării cuantumului amenzii, cu alte cuvinte după ce Comisia redusese amenda cu 30 %, iar nu înainte ca aceasta să fi aplicat pragul de 10 % din cifra de afaceri.

132 Comisia se opune argumentației reclamantelor.

133 Conform punctului 23 litera (b) ultimul paragraf din Comunicarea din 2002 privind cooperarea, în cazul în care o întreprindere furnizează elemente de probă cu privire la fapte necunoscute până atunci Comisiei, care au un impact direct asupra gravității sau a duratei presupusei înțelegeri, Comisia nu le va lua în considerare atunci când va stabili cuantumul amenzii aplicate întreprinderii care le-a furnizat.

134 Interpretarea finalității unei dispoziții din Comunicarea din 2002 privind cooperarea trebuie să fie conformă logicii proprii a acestei comunicări. În această perspectivă, punctul 23 litera (b) ultimul paragraf din această comunicare trebuie să fie interpretat în sensul că urmărește să recompenseze o întreprindere, chiar dacă aceasta nu a fost prima care a prezentat cererea de imunitate privind înțelegerea respectivă, dacă aceasta este prima care furnizează Comisiei probe de fapt care nu au fost luate în considerare de Comisie și care au un efect direct asupra gravității sau a duratei înțelegerii. Cu alte cuvinte, dacă elementele de probă furnizate de o întreprindere se referă la fapte care permit Comisiei să își modifice aprecierea pe care o are, la momentul respectiv, cu privire la gravitatea sau la durata înțelegerii, întreprinderea care furnizează aceste elemente de probă este recompensată prin imunitate privind aprecierea faptelor pe care aceste elemente de probă pot să le demonstreze (Hotărârea Transcatab/Comisia, punctul 97 de mai sus, punctul 381).

135 Acordarea unei imunități parțiale la amenzi, prevăzută la punctul 23 litera (b) ultimul paragraf din Comunicarea din 2002 privind cooperarea urmărește să încurajeze întreprinderile să furnizeze Comisiei toate informațiile și probele pe care le dețin în legătură cu o încălcare, fără ca aceasta să determine majorarea cuantumului amenzii care le va fi impusă. Astfel, în această privință se poate arăta că, dacă nu ar fi acordată o imunitate parțială la amenzi, întreprinderile care cooperează cu Comisia în cadrul Comunicării din 2002 privind cooperarea ar putea fi determinate să nu îi furnizeze toate informațiile și probele pe care le-ar deține cu privire la durata sau la întinderea geografică a unei încălcări.

136 În aceste condiții, acordarea unei imunități parțiale la amenzi în temeiul punctului 23 litera (b) ultimul paragraf din Comunicarea din 2002 privind cooperarea trebuie să determine Comisia să nu ia în considerare, încă din etapa calculării cuantumului de bază al amenzii, cifra de afaceri aferentă vânzării de produse sau de servicii care au făcut obiectul unui comportament ilicit pentru care Comisia a acordat o imunitate parțială la amenzi.

137 În speță, este cert, astfel cum Comisia a arătat în considerentele (1313) și (1315) ale deciziei atacate, că reclamantele aveau dreptul să beneficieze de imunitatea parțială la amenzi în legătură cu încălcările care participaseră în Belgia și în Franța.

138 Cu toate acestea, în pofida constatării de la punctul precedent, trebuie să se observe că din tabelul E din decizia atacată rezultă că, la calcularea cuantumului de bază al amenzii care urma a fi impusă reclamantelor, Comisia a luat în considerare cuantumurile aferente încălcărilor la care acestea participaseră în Franța și în Belgia.

139 Prin urmare, Comisia a săvârșit erori de apreciere luând în considerare, la calcularea cuantumului de bază al amenzii, pe de o parte, suma de 3 490 000 de euro corespunzătoare amenzii referitoare la o încălcare privind robinetele în Franța și, pe de altă parte, sumele de 1 980 000 de euro și de 3 060 000 de euro corespunzătoare încălcărilor privind produsele ceramice în Belgia și, respectiv, în Franța.

140 În aceste condiții, trebuie admis al doilea motiv invocat de reclamante, întrucât, la calcularea cuantumului de bază al amenzii, Comisia a luat în considerare în mod greșit cuantumurile menționate la punctul precedent. Întrucât această nelegalitate privește numai calculul cuantumului amenzii, iar nu constatarea Comisiei din decizia atacată privind existența încălcării, Tribunalul va examina în mod direct efectele determinate de această nelegalitate în cadrul exercitării competenței sale de fond, la punctul 192 de mai jos. Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante, instanța Uniunii este abilitată să exercite această competență chiar în lipsa anulării (a se vedea Hotărârea din 15 octombrie 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, punctul 48 de mai sus, punctul 692; a se vedea de asemenea în acest sens Hotărârea Curții din 8 februarie 2007, Groupe Danone/Comisia, C-3/06 P, Rep., p. I-1331, punctul 61).

3. *Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe faptul că în mod greșit Comisia a considerat că reclamantele erau doar a doua întreprindere, iar nu prima, care trebuia să furnizeze elemente de probă având o valoare adăugată semnificativă, în sensul punctului 21 din Comunicarea din 2002 privind cooperarea*

141 Reclamantele susțin, în esență, că Comisia a considerat în mod greșit că Grohe i-a furnizat informații cu o valoare adăugată semnificativă, în sensul punctului 21 din Comunicarea din 2002 privind cooperarea, înainte ca acestea să fi îndeplinit această condiție. Pentru acest motiv, reclamantele consideră că ar fi trebuit să obțină o reducere de 50 %, iar nu de 30 %, din cuantumul total al amenzii aplicate. În această privință, reclamantele invocă două critici principale. În primul rând, din decizia atacată ar reieși că Comisia nu a examinat corespunzător cerințelor legale problema de a ști care întreprindere, reclamantele sau Grohe, fusese prima care urma să îndeplinească cerința referitoare la furnizarea unei valori adăugate semnificative. În al doilea rând, Comisia ar fi concluzionat în mod eronat că cererea depusă de Grohe prin care solicita să beneficieze de Comunicarea din 2002 privind cooperarea îndeplinea condiția valorii adăugate semnificative înainte ca reclamantele să depună propriile cereri.

142 Trebuie amintit mai întâi că, în Comunicarea din 2002 privind cooperarea, Comisia a definit condițiile în care întreprinderile care cooperează cu aceasta în cursul investigării unei înțelegeri pot fi scutite de amendă sau pot beneficia de o reducere a cuantumului amenzii pe care ar fi trebuit să o plătească.

143 În temeiul punctului 20 din Comunicarea din 2002 privind cooperarea, „întreprinderile care nu îndeplinesc condițiile [pentru a obține o scutire de amendă] pot beneficia totuși de o reducere a amenzii care le-ar fi fost aplicată în mod normal”.

144 Punctul 21 din Comunicarea din 2002 privind cooperarea prevede că, „pentru a putea pretinde o [reducere a amenzii în temeiul punctului 20 din comunicarea menționată], o întreprindere trebuie să furnizeze Comisiei elemente de probă cu privire la presupusa încălcare care reprezintă o valoare adăugată semnificativă în raport cu elementele de probă aflate deja în posesia Comisiei și trebuie să înceteze participarea la presupusa activitate ilicită cel mai târziu la momentul la care furnizează aceste elemente de probă”.

145 La punctul 23 litera (b) primul paragraf din Comunicarea din 2002 privind cooperarea sunt prevăzute trei intervale de reducere a amenzii. Astfel, prima întreprindere care îndeplinește condiția prevăzută la punctul 21 din comunicarea menționată are dreptul să obțină o reducere cuprinsă între 30 și 50 %, a doua întreprindere poate obține o reducere a amenzii cuprinsă între 20 și 30 %, iar întreprinderile următoare au dreptul la o reducere a amenzii de maximum 20 %.

146 Punctul 23 litera (b) al doilea paragraf din Comunicarea din 2002 privind cooperarea prevede că, „pentru a stabili nivelul reducerii în limitele acestor intervale, Comisia ia în considerare data la care probele care îndeplinesc condițiile prevăzute la punctul 21 [din comunicarea menționată] au fost prezentate și măsura în care acestea prezintă valoare adăugată” și că, „de asemenea, Comisia ține seama de întinderea și de continuitatea cooperării pe care întreprinderea o dovedește de la data contribuției sale”.

147 Din însăși logica Comunicării din 2002 privind cooperarea rezultă că efectul avut în vedere este de a crea un climat de incertitudine în cadrul înțelegerilor, prin încurajarea de a le dezvălui Comisiei. Această incertitudine rezultă tocmai din faptul că participanții la înțelegere știu că numai unul dintre ei va putea beneficia de imunitatea la amenzi prin denunțarea celorlalți participanți la încălcare, expunându-i astfel riscului de a li se aplica amenzi. În cadrul acestui sistem și potrivit aceleiași logici, se presupune că întreprinderile care se oferă cel mai rapid să coopereze beneficiază de reduceri mai importante ale amenzilor care le-ar fi aplicate în caz contrar decât cele acordate întreprinderilor mai puțin rapide în cooperare (Hotărârea Transcatab/Comisia, punctul 97 de mai sus, punctul 379).

148 Ordinea cronologică și rapiditatea cooperării oferite de membrii cartelului constituie, prin urmare, elemente fundamentale ale sistemului instituit de această comunicare privind cooperarea (Hotărârea Transcatab/Comisia, punctul 97 de mai sus, punctul 380).

149 Trebuie amintit în această privință că, deși Comisia are obligația de a motiva rațiunile pentru care consideră că elementele furnizate de întreprinderi în cadrul unei comunicări privind cooperarea constituie o contribuție care justifică sau nu justifică o reducere a amenzii aplicate, în schimb, întreprinderile care doresc să conteste decizia Comisiei în această privință au obligația de a demonstra că, în lipsa unor astfel de informații furnizate în mod voluntar de aceste întreprinderi, Comisia nu ar fi fost în măsură să dovedească fondul încălcării și să adopte, așadar, o decizie prin care să aplice amenzi (Hotărârea Curții din 24 septembrie 2009, Erste Group Bank și alții/Comisia, C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P și C-137/07 P, Rep., p. I-8681, punctul 297, și Hotărârea Tribunalului din 17 mai 2011, Arkema France/Comisia, T-343/08, Rep., p. II-2287, punctul 135).

150 Având în vedere rațiunea unei reduceri, Comisia nu poate face abstracție de utilitatea informației furnizate, care depinde în mod necesar de elementele de probă de care dispune deja (Hotărârile Gütermann și Zwicky/Comisia, punctul 98 de mai sus, punctul 220, și Arkema France/Comisia, punctul 149 de mai sus, punctul 136).

151 Atunci când o întreprindere, în cadrul cooperării, nu face decât să confirme, într-un mod mai puțin precis și explicit, unele dintre informațiile deja furnizate de o altă întreprindere în cadrul cooperării, gradul de cooperare a acestei întreprinderi, deși este posibil să nu fie lipsit de o anumită utilitate pentru Comisie, nu poate fi considerat comparabil cu cel al cooperării primei întreprinderi care a furnizat aceste informații. O declarație care se limitează să confirme, într-o anumită măsură, o declarație de care Comisia dispunea deja nu facilitează sarcina Comisiei în mod semnificativ. Prin urmare, aceasta nu poate fi suficientă pentru a justifica o reducere a cuantumului amenzii în temeiul cooperării (a se vedea Hotărârea Arkema France/Comisia, punctul 149 de mai sus, punctul 137 și jurisprudența citată).

152 Pe de altă parte, colaborarea la investigație a unei întreprinderi care nu depășește nivelul care rezultă din obligațiile ce revin întreprinderilor în temeiul articolului 18 din Regulamentul nr. 1/2003 nu justifică o reducere a amenzii (a se vedea Hotărârea Arkema France/Comisia, punctul 149 de mai sus, punctul 138 și jurisprudența citată).

153 În sfârșit, chiar dacă ar trebui să se rețină, astfel cum susține Comisia, că aceasta ar dispune de o marjă de apreciere în cadrul examinării valorii adăugate semnificative a unor informații care îi sunt furnizate în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea, nu este mai puțin adevărat că Tribunalul nu poate să se întemeieze pe această marjă de apreciere pentru a renunța la exercitarea unui control aprofundat, atât de drept, cât și de fapt, privind aprecierea Comisiei în această privință (a se vedea prin analogie Hotărârea Chalkor/Comisia, punctul 28 de mai sus, punctul 62).

154 În lumina considerațiilor expuse la punctele 142-153 de mai sus trebuie examinate cele două critici principale invocate de reclamante și care sunt menționate la punctul 141 de mai sus.

155 În primul rând, în ceea ce privește critica reclamantelor potrivit căreia din decizia atacată reiese că Comisia nu și-a îndeplinit obligația de a examina corespunzător cerințelor legale argumentul potrivit căruia reclamantele ar fi trebuit considerate, în locul Grohe, prima întreprindere, după beneficiarul imunității la amendă, care a îndeplinit condiția privind furnizarea unei valori adăugate semnificative, în considerentele (1277)-(1280) ale deciziei atacate, Comisia a formulat următoarele aprecieri:

„(1277) Grohe a fost prima întreprindere care a solicitat să beneficieze de măsurile de clemență după Masco. […]

(1278) Comisia consideră că cererile de clemență formulate de Grohe reprezentau o valoare adăugată semnificativă pentru următoarele motive: mai întâi, ele confirmau informațiile aflate deja în posesia Comisiei privind (i) participarea întreprinderilor, (ii) perioada investigată de Comisie, (iii) împrejurările în care membrii înțelegerii se întâlneau și comunicau între ei, precum și (iv) funcționarea globală a înțelegerii și modul în care acordurile erau puse în aplicare. În continuare, declarațiile date de Grohe au permis Comisiei să reconstruiască cu mai mare precizie mecanismul eforturilor coordonate întreprinse de participanții la înțelegere în cadrul câtorva asociații. În sfârșit, aceste declarații ar conține probe noi sub forma unor descrieri scrise ale organizării înțelegerii și a unor procese-verbale ale reuniunilor care evidențiază acordurile de coordonare a prețurilor încheiate între membrii înțelegerii.

(1279) Cu toate acestea, declarațiile date de Grohe erau în principal de natură confirmativă și explicativă. Chiar dacă ele au întărit capacitatea Comisiei de a dovedi anumite fapte, Comisia dispunea deja în dosarul său de probe referitoare la cea mai mare parte a acestor fapte. În ansamblu, în ceea ce privește întinderea cooperării, ajutorul furnizat de Grohe nu avut decât o valoare foarte mică, chiar inexistentă, în privința unor state membre (în special Austria, Țările de Jos sau Italia). Deși elementele de probă referitoare la AFPR s-au arătat a fi interesante, acestea au fost furnizate după prezentarea, de [către reclamante], a unor probe privind activitățile acestei asociații, ceea ce a diminuat considerabil valoarea lor adăugată. Pe de altă parte, în ceea ce privește statele membre în care cooperarea Grohe a fost mai

importantă, Grohe a prezentat rar probe cu înscrisuri din acea perioadă (*in tempore non suspecto*), care atestau în mod specific schimburi de informații privind creșteri de prețuri. Având în vedere aceste considerații, chiar dacă statutul de clemență al Grohe în temeiul punctului 23 litera (b) și al punctului 26 din [C]omunicare[a din 2002 privind cooperarea] nu este repus în discuție, Comisia apreciază că Grohe trebuie să beneficieze de intervalul de reducere cel mai jos posibil.

(1280) În răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile, [reclamantele] contestă în mai multe rânduri valoarea adăugată a declarațiilor date de Grohe sau încearcă să dovedească că propriile declarații trebuie considerate ca având o valoare adăugată mult mai mare decât cele date de Grohe […]. Comisia consideră că aceste argumente nu sunt suficiente pentru a concluziona că Grohe nu a furnizat o valoare adăugată suficientă. Pe de altă parte, Comisia, care consideră deopotrivă că contribuția Grohe ar fi putut avea o calitate mai bună, a ținut seama de acest fapt la momentul respectiv pentru a decide reducerea specifică care trebuie aplicată în cadrul intervalului."

156 În speță, din considerentele deciziei atacate reproduse la punctul precedent rezultă, așadar, fără ambiguitate că, în primul rând, Comisia a invocat patru motive în susținerea concluziei potrivit căreia cererea formulată de Grohe pentru a beneficia de Comunicarea din 2002 privind cooperarea îndeplinea condiția valorii adăugate semnificative în raport cu informațiile de care dispunea în prealabil, în al doilea rând, aceasta a explicat motivele pentru care a considerat că Grohe putea beneficia doar de o reducere minimă de 30 % și, în al treilea rând, a răspuns la argumentele invocate de reclamante prin care acestea încercau să îi infirme concluzia potrivit căreia cererea formulată de Grohe avea o valoare adăugată semnificativă.

157 Or, în temeiul punctului 23 litera (b) al doilea paragraf din Comunicarea din 2002 privind cooperarea, Comisia avea obligația nu de a compara utilitatea informației furnizate în cererea formulată de Grohe cu cea furnizată de reclamante, ci de a examina dacă, înainte de depunerea cererii reclamantelor de a beneficia de Comunicarea din 2002 privind cooperarea, informația furnizată de Grohe avea o valoare adăugată semnificativă în raport cu informațiile deținute, de altfel, de Comisie în dosarul său la acea dată.

158 Prin urmare, trebuie să se constate că, astfel cum rezultă din motivele deciziei atacate expuse la punctul 155 de mai sus, Comisia a examinat corespunzător cerințelor legale chestiunea dacă informațiile furnizate de Grohe îndeplineau condiția valorii adăugate semnificative înainte ca reclamantele să depună propria cerere.

159 Prin urmare, prima critică a reclamantelor trebuie respinsă ca neîntemeiată.

160 În această privință, trebuie arătat că reclamantele au solicitat Tribunalului să dispună, în cadrul unei măsuri de cercetare judecătorească, obligarea Comisiei să furnizeze documentele interne în care a prezentat motivele pentru care reclamantele, mai degrabă decât Grohe, au fost considerate ca fiind a doua întreprindere care a furnizat informații cu o valoare adăugată semnificativă sau să constate că acest aspect nu a fost examinat în esență de Comisie. În această privință, trebuie subliniat că, astfel cum rezultă din cuprinsul punctului 21 din Comunicarea din 2002 privind cooperarea, amintit la punctul 144 de mai sus, Comisia nu avea obligația să efectueze o examinare comparativă a cererii reclamantelor față de cererea formulată de Grohe, ci doar să constate dacă, la momentul la care fusese depusă cererea reclamantelor, cererea formulată de Grohe îndeplinea deja condiția valorii adăugate semnificative, având în vedere informațiile deținute de Comisie la acea dată. În acest context, cererea reclamantelor trebuie respinsă ca inoperantă, din moment ce, în orice ipoteză, aceasta nu ar putea infirma constatarea efectuată la punctul 158 de mai sus.

161 În al doilea rând, în ceea ce privește critica reclamantelor potrivit căreia Comisia a considerat în mod greșit că cererea formulată de Grohe prezenta o valoare adăugată semnificativă, *primo*, este cert că reclamantele au depus cererea de a beneficia de Comunicarea din 2002 privind cooperarea la 19 noiembrie 2004. Este deopotrivă cert că numai pe baza informațiilor furnizate Comisiei de Grohe, la 15 noiembrie și la 17 noiembrie 2004, trebuie să se examineze dacă informațiile respective aveau o valoare adăugată semnificativă înainte ca reclamantele să depună cererea la 19 noiembrie 2004.

162 *Secundo*, în ceea ce privește cererea reclamantelor prin care solicită Tribunalului să declare inadmisibile anexele 35 și 37 la memoriul în apărare, întrucât, potrivit jurisprudenței, argumentele părților trebuie să figureze în mod obligatoriu în cuprinsul memoriilor, iar nu în anexe, trebuie amintit că, în temeiul articolului 21 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene și al articolului 44 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, deși textul unei cereri introductive, în mod asemănător celorlalte memorii schimbate de părți în fața Tribunalului, poate fi susținut și completat, în privința unor aspecte specifice, prin trimiteri la anumite fragmente din înscrisurile anexate, o trimitere globală la alte înscrisuri, chiar anexate la cererea introductivă sau la un alt memoriu, nu poate suplini lipsa elementelor esențiale ale argumentării în drept, care trebuie să figureze în cererea introductivă sau în alt memoriu (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 17 septembrie 2007, Microsoft/Comisia, T-201/04, Rep., p. II-3601, punctele 94 și 95).

163 În prezenta cauză, trebuie arătat că, în anexele 35 și 37 la memoriul în apărare, Comisia furnizează două tabele în care menționează motivele pentru care consideră, în privința fiecărui document furnizat de Grohe la 15 noiembrie și la 17 noiembrie 2004, că aduc sau nu aduc o valoare adăugată semnificativă în raport cu documentele pe care le deținea anterior. Or, astfel cum Comisia arată în mod întemeiat, aceste tabele susțin și completează argumentele pe care le-a prezentat la punctele 77, 79, 81 și 82 din memoriul în apărare, în care, pe de o parte, a considerat la modul general că informațiile furnizate de Grohe aveau o valoare adăugată semnificativă și, pe de altă parte, a explicat mai exact motivele pentru care a considerat că documentele furnizate de Grohe i-ar fi permis să coroboreze probele cuprinse în dosarul său, aceste documente având, așadar, o valoare adăugată semnificativă.

164 Prin urmare, trebuie respinsă cererea reclamantelor prin care solicită Tribunalului să constate inadmisibilitatea anexelor 35 și 37 la memoriul în apărare.

165 *Tertio*, trebuie să se constate că, din tabelele furnizate în anexele 35 și 37 la memoriul în apărare, astfel cum Comisia a recunoscut în considerentul (1279) al deciziei atacate (a se vedea punctul 155 de mai sus), un număr mare de documente furnizate de Grohe la 15 noiembrie și la 17 noiembrie 2004 nu puteau fi considerate ca având o valoare adăugată semnificativă, întrucât Comisia se afla deja în posesia lor, întrucât informațiile fuseseră colectate pe durata inspecțiilor sale sau întrucât Masco i le furnizase deja. Este de asemenea adevărat că, spre deosebire de susținerile Comisiei, numeroase documente furnizate de Grohe, precum scrisorile de invitație la reuniunile asociației germane AGSI sau ale Euroitalia, nu mai puteau fi considerate ca având o valoare adăugată semnificativă, întrucât aceste documente ar fi putut fi obținute în temeiul articolului 18 din Regulamentul nr. 1/2003 (a se vedea jurisprudența citată la punctul 152 de mai sus) sau întrucât Comisia deținea deja procesele-verbale referitoare la aceste reuniuni. Aceeași concluzie este valabilă în cazul documentelor furnizate de Grohe pe care Comisia nu s-a întemeiat în decizia atacată pentru a dovedi încălcarea.

166 Cu toate acestea, fără a aduce atingere constatărilor formulate la punctul precedent, trebuie să se constate mai întâi că, astfel cum rezultă îndeosebi din anexa 28 la cererea introductivă și din anexa 34 la memoriul în apărare, în declarațiile sale orale în susținerea cererii de a beneficia de Comunicarea din 2002 privind cooperarea, Grohe, pe de o parte, a recunoscut participarea la încălcare și, pe de altă parte, a confirmat relativ exact în declarațiile sale informațiile deținute deja de Comisie privind funcționarea înțelegerii și propria sa participare la înțelegere în cadrul asociațiilor germane și italiene, în sensul că a menționat datele, locurile, participanții și subiectele discutate cu ocazia reuniunilor în cadrul asociațiilor respective.

167 În continuare, Grohe a furnizat anumite informații referitoare la încălcare de care Comisia nu dispunea anterior și documente contemporane care confirmau încălcarea. Această constatare este susținută de două reuniuni.

168 Pe de o parte, în Italia, în ceea ce privește reuniunea Michelangelo desfășurată la 19 iulie 2002, pe care Grohe a amintit-o în cererea din 17 noiembrie 2004, aceasta a precizat că între participanți fuseseră schimbate informații detaliate cu privire la vânzări și la cote de piață individualizate și au dovedit acest fapt furnizând Comisiei probe ale discuțiilor respective rezultate din procesele-verbale ale acestor reuniuni. Argumentul reclamantelor potrivit căruia ar fi vorba numai despre o singură reuniune printre cele 65 organizate în cadrul Euroitalia și al Michelangelo și potrivit căruia Comisia deținea deja informații suficiente pentru a sancționa o înțelegere în Italia referitoare la robinete nu produce efecte asupra constatării că această probă facilita sarcina Comisiei, permițându-i să consolideze numărul probelor pe care se putea întemeia pentru a sancționa încălcarea.

169 Pe de altă parte, în Germania, în ceea ce privește reuniunea AGSI din 14 iulie 2004, Comisia arată că numai tabelul furnizat de Grohe i-a permis să dovedească în mod exact schimbul de informații privind îndeosebi creșterile de prețuri viitoare în anul 2005. În această privință, trebuie să se constate că, deși din nota de subsol 221 a deciziei atacate rezultă că anterior Comisia dispunea de alte probe care permiteau constarea încălcării, reclamantele nu au contestat însă faptul că niciun mijloc de probă scris nu atingea acest nivel de detaliere, astfel încât capacitatea Comisiei de a dovedi funcționarea înțelegerii era consolidată în acest mod.

170 În lumina considerațiilor expuse la punctele 165-169 de mai sus, se impune constatarea că, spre deosebire de cele susținute de reclamante în înscrisurile lor și de cele menționate de acestea în ședință, informațiile furnizate de Grohe, apreciate în ansamblu, aveau o valoare adăugată semnificativă care justifica să i se acorde de către Comisie o reducere a amenzii.

171 Trebuie respins ca neîntemeiat argumentul reclamantelor potrivit căruia din considerentul (550) al Deciziei 2004/138/CE a Comisiei din 11 iunie 2002 referitoare la o procedură de aplicare a articolului 81 din Tratatul CE (cazul COMP/36.571/D-1, Bănci austriece – „club Lombard”) (JO 2004, L 56, p. 1) reiese că o cerere prin care se solicită beneficiul unei reduceri în temeiul unei comunicări privind cooperarea poate avea o valoare adăugată semnificativă numai dacă întreprinderea respectivă evidențiază fapte noi, necunoscute anterior de Comisie, și dacă furnizează explicații care să faciliteze înțelegerea încălcării de către această instituție. Astfel, dacă informațiile furnizate de o întreprindere privind fapte ilicite deja cunoscute de Comisie îi permit acesteia din urmă să dovedească fapte pe care nu le-ar fi putut sancționa în alt mod, asemenea informații au o valoare adăugată semnificativă. O asemenea coroborare, diferită de cea descrisă la punctul 151 de mai sus, îi este utilă Comisiei în cadrul sancționării înțelegerii. În aceste împrejurări, doar faptul că întreprinderea nu informează Comisia cu privire la fapte despre care aceasta din urmă nu avea anterior cunoștință nu este, așadar, de natură să răstoarne constatarea că propria cooperare avea totuși o valoare adăugată semnificativă.

172 Prin urmare, al treilea motiv invocat de reclamante trebuie respins ca neîntemeiat.

4. *Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe aplicarea retroactivă a Orientărilor din 2006*

173 Reclamantele susțin, în esență, că aplicarea la situația de fapt din speță a Orientărilor din 2006, în locul Liniilor directoare privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul CECO (JO 1998, C 9, p, 3, Ediție specială, 08/vol. 3, p. 69, denumite în continuare „Liniile directoare din 1998”), în vigoare la momentul în care au depus cererea, constituie o încălcare a principiului neretroactivității, astfel cum este consacrat de jurisprudență, de articolul 49 alineatul (1) din Carta drepturilor fundamentale și de articolul 7 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950.

174 Comisia se opune acestei argumentații.

175 Potrivit jurisprudenței, principiul neretroactivității legii penale, astfel cum rezultă din articolul 49 din Carta drepturilor fundamentale, se aplică oricărei proceduri administrative susceptibile să determine sancțiuni în temeiul normelor de concurență ale tratatului (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, Rec., p. I-5425, punctul 202) și permite să se opună aplicării retroactive a unei noi interpretări a unei norme care stabilește o încălcare atunci când rezultatul acestei interpretări nu putea fi prevăzut în mod rezonabil la momentul săvârșirii încălcării (a se vedea în acest sens și prin analogie Hotărârea Groupe Danone/Comisia, punctul 140 de mai sus, punctele 87-89 și jurisprudența citată, și Hotărârea Tribunalului din 2 februarie 2012, Denki Kagaku Kogyo și Denka Chemicals/Comisia, T-83/08, punctul 120). Pentru a controla respectarea acestui principiu, s-a statuat că era necesar să se verifice dacă acea modificare era previzibilă în mod rezonabil în perioada în care fuseseră săvârșite încălcările vizate (Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctul 224). Sfera noțiunii de previzibilitate depinde într-o largă măsură de conținutul textului respectiv, de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și de calitatea destinatarilor acestuia. Previzibilitatea legii nu se opune ca persoana în cauză să fie determinată să recurgă la consiliere adecvată pentru a evalua la un nivel rezonabil în împrejurările cauzei consecințele care pot rezulta dintr-un anumit act. O asemenea situație se regăsește în special în cazul profesioniștilor, obișnuiți să facă dovada unei mari prudențe în exercitarea profesiei lor. De asemenea, există așteptarea ca aceștia să manifeste o diligență specifică în evaluarea riscurilor pe care le presupune această exercitare (Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctul 219).

176 Cu privire la acest aspect, trebuie amintit că aplicarea eficientă a normelor de concurență, astfel cum rezultă din dispozițiile Regulamentului nr. 1/2003, impune Comisiei ca, în limitele plafonului stabilit la articolul 23 alineatul (2) din acest regulament, să poată crește nivelul amenzilor, dacă este necesar pentru asigurarea punerii în aplicare a politicii în materia concurenței. Din aceste considerații rezultă că întreprinderile implicate într-o procedură administrativă care poate determina aplicarea unei amenzi nu pot dobândi încredere legitimă nici cu privire la faptul că nivelul amenzilor practicat anterior nu va fi depășit de Comisie, nici cu privire la o metodă de calcul a amenzilor, ci, dimpotrivă, întreprinderile respective trebuie să țină seama de posibilitatea ca, în orice moment, Comisia să decidă majorarea nivelului cuantumului amenzilor în raport cu cel aplicat în trecut, fie printr-o majorare a nivelului cuantumului amenzilor aplicând amenzi în cadrul unor decizii individuale, fie prin aplicarea, în diverse cauze concrete, a unor norme de conduită cu o aplicabilitate generală, precum liniile directoare (Hotărârile Dansk Rørindustri și alții/Comisia, punctul 175 de mai sus, punctele 227-230, și Groupe Danone/Comisia, punctul 140 de mai sus, punctele 90 și 91).

177 În speță, pe de o parte, trebuie să se constate că Orientările din 2006 se înscriu în cadrul legal prevăzut la articolul 23 alineatele (2) și (3) din Regulamentul nr. 1/2003, că acestea contribuie la precizarea limitelor exercitării de către Comisie a puterii de apreciere care rezultă din această dispoziție și că, în conformitate cu articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003, punctul 32 din Orientările din 2006 plafonează cuantumul final al amenzii, în privința fiecărei întreprinderi sau asocieri de întreprinderi care participă la încălcare, la 10 % din cifra de afaceri totală realizată în cursul anului financiar precedent.

178 Pe de altă parte, trebuie arătat că, și în lipsa unei dispoziții exprese privind revizuirea periodică a Liniilor directoare din 1998, având în vedere jurisprudența existentă, reclamantele ar fi trebuit să țină seama de posibilitatea ca, după săvârșirea încălcării, Comisia să decidă să adopte și să aplice noi orientări pentru calcularea amenzilor (Hotărârea Denki Kagaku Kogyo și Denka Chemicals/Comisia, punctul 175 de mai sus, punctul 116).

179 Având în vedere toate considerațiile de mai sus, trebuie să se concluzioneze că Orientările din 2006 și în special noua metodă de calculare a amenzilor prevăzută de acestea, presupunând că au avut un efect agravant în privința nivelului amenzilor aplicate, erau previzibile în mod rezonabil pentru întreprinderi

precum reclamantele la momentul în care a fost săvârșită încălcarea constatată și că, prin aplicarea Orientărilor din 2006 în decizia în litigiu unei încălcări săvârșite înainte de adoptarea acestora, Comisia nu a încălcat principiul neretroactivității (a se vedea în acest sens Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, punctul 175 de mai sus, punctele 231 și 232, și Hotărârea Curții din 18 mai 2006, Archer Daniels Midland și Archer Daniels Midland Ingredients/Comisia, C-397/03 P, Rec., p. I-4429, punctul 25).

180 Cele două argumente invocate de reclamante pentru a susține că aplicarea retroactivă a Orientărilor din 2006 nu era previzibilă în prezenta cauză nu pot infirma constatarea efectuată la punctul precedent.

181 În primul rând, reclamantele susțin că, dacă întreprinderile nu puteau, înainte de adoptarea Liniilor directoare din 1998, să aibă o așteptare legitimă că metoda de calcul al amenzilor rămânea neschimbată, situația ar fi fost diferită după adoptarea acestora, având în vedere importanța crescută dată în Orientările din 2006 criteriului duratei. Or, se impune constatarea că, întrucât nicio dispoziție din Liniile directoare din 1998 nu menționează că acestea nu vor fi modificate pentru a asigura aplicarea eficientă a normelor de concurență ale Uniunii, reclamantele nu puteau avea o așteptare legitimă în această privință, nici cu privire la faptul că, în cadrul adoptării noilor orientări, criteriul duratei înțelegerii nu ar fi avut o importanță sporită în stabilirea cuantumului amenzii. Prin urmare, acest argument al reclamantelor trebuie respins ca neîntemeiat.

182 În al doilea rând, reclamantele susțin că aveau încredere legitimă în faptul că Liniile directoare din 1998 ar fi aplicate faptelor din speță în măsura în care, pe de o parte, au depus cererea imediat după ce Curtea s-a pronunțat, în Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, punctul 175 de mai sus, în favoarea legalității Liniilor directoare din 1998 și, pe de altă parte, de la data inspecțiilor Comisiei, aceasta a adoptat comunicarea privind obiecțiunile după doi ani. În această privință, trebuie să se constate că cele două argumente nu produc niciun efect asupra constatării de la punctele 176 și 177 de mai sus, potrivit căreia împrejurarea ca Comisia să adapteze nivelul amenzilor în vederea îndeplinirii politicii sale și să aplice astfel situației de fapt din speță Orientările din 2006 era suficient de previzibilă. În consecință, aceste argumente trebuie respinse ca inoperante.

183 În aceste condiții, al patrulea motiv trebuie respins în totalitate.

184 În lumina examinării celor patru motive invocate de reclamante, în primul rând, pe de o parte, trebuie admis în parte primul motiv și, având în vedere că eroarea săvârșită de Comisie în această privință afectează însăși constatarea încălcării (a înțelegerii în speță), trebuie anulat în parte articolul 1 alineatul (1) punctele 3 și 4 ale deciziei atacate, pentru motivele arătate la punctul 128 de mai sus. Pe de altă parte, cu privire la cuantumul amenzilor aplicate reclamantelor, trebuie acționat în consecință în raport cu această nelegalitate în cadrul concluziilor în reformare formulate de reclamante. În al doilea rând, pe de o parte, trebuie admis al doilea motiv pentru considerațiile expuse la punctul 138 de mai sus și, pe de altă parte, cu privire la cuantumul amenzii trebuie acționat în consecință în raport cu această legalitate, în cadrul concluziilor în reformare formulate de reclamante. În al treilea rând, concluziile în anulare trebuie respinse în rest.

B – *Cu privire la concluziile prezentate cu titlu subsidiar, prin care se solicită reducerea cuantumului amenzilor impuse reclamantelor*

185 Având în vedere al doilea capăt de cerere, prin care reclamantele solicită Tribunalului reducerea cuantumului amenzilor care le-au fost aplicate (a se vedea punctul 26 de mai sus), în cadrul exercitării competenței sale de fond, Tribunalul are obligația de a examina, pe de o parte, efectele erorilor săvârșite de Comisie, expuse la punctele 128 și 139 de mai sus, asupra calculării cuantumului amenzii impuse reclamantelor și, pe de altă parte, celelalte argumente pe care reclamantele le invocă pentru a solicita Tribunalului o reducere a cuantumului amenzilor care le-au fost aplicate.

1. *Cu privire la efectele survenite ca urmare a erorilor săvârșite de Comisie în privința cuantumului amenzilor*

186 Deși orientările nu aduc atingere aprecierii efectuate de instanța Uniunii asupra amenzii, atunci când aceasta se pronunță în temeiul competenței sale de fond (Hotărârea Tribunalului din 27 iulie 2005, Brasserie nationale și alții/Comisia, T-49/02-T-51/02, Rec., p. II-3033, punctul 169), în speță Tribunalul consideră că este adecvat să se inspire din aceste orientări pentru a recalcula cuantumul amenzii, în special din cauză că acestea permit luarea în considerare a tuturor elementelor pertinente ale cauzei și impunerea unor amenzi proporționale tuturor întreprinderilor care au participat la încălcarea constatată.

187 În prezenta cauză, trebuie să se recalculeze, într-o primă etapă, cuantumul amenzii în legătură cu eroarea menționată la punctul 128 de mai sus, referitoare la încălcarea săvârșită în Italia cu privire la produsele ceramice, și, într-o a doua etapă, cuantumul final al amenzii care trebuie aplicată, având în vedere în special eroarea menționată la punctul 139 de mai sus.

188 În primul rând, în ceea ce privește amenda pe care Comisia putea să o impună reclamantelor având în vedere singura participare a acestora la încălcarea privind produsele ceramice în Italia, este necesar, *primo*, să se ia în considerare, în conformitate cu punctul 13 din Orientările din 2006 și astfel cum Comisia a menționat în mod întemeiat în considerentul (1200) al deciziei atacate, cifra de afaceri realizată de întreprinderea respectivă în ultimul an anterior participării sale la încălcare. În măsura în care ultimul an anterior participării reclamantelor la încălcare pe piața produselor ceramice în Italia este anul 2000, trebuie luată în considerare cifra de afaceri a reclamantelor pe această piață aferentă acestor produse în cursul acelui an. Această cifră de afaceri, furnizată de reclamante Tribunalului în răspunsul la măsurile de organizare a procedurii și cu privire la care Comisia arată de asemenea, în răspunsul la măsurile de organizare a procedurii, că nu contesta caracterul său real, este de 210 461 486 de euro. Prin urmare, această cifră de afaceri trebuie luată în considerare în vederea calculării amenzii, în locul cifrei de afaceri menționate în tabelul C din decizia atacată, de 191 641 141 de euro, realizată de reclamante în anul 2003.

189 *Secundo*, în ceea ce privește procentele cifrei de afaceri care trebuie luate în considerare în temeiul punctelor 23 și 25 din Orientările din 2006, trebuie arătat mai întâi, în această privință, că participarea reclamantelor la înțelegerea în discuție a fost de durată, din moment ce este cert, printre altele, că în Austria au participat la o încălcare de 10 ani și 3 luni în privința robinetelor și de 9 ani și 8 luni în privința produselor ceramice. În continuare, înțelegerea la care au participat trebuie considerată foarte gravă, din moment ce a constat în punerea în aplicare a unei coordonări de creșteri de prețuri privind mai multe produse în mai multe state membre. Aceste singure elemente sunt suficiente pentru a considera că trebuie să se rețină, similar Comisiei în considerentele (1220) și (1225) ale deciziei atacate, o cotă de 15 % în vederea calculării, pe de o parte, a cuantumului de bază al amenzii prevăzut la punctele 21-23 din Orientările din 2006 și, pe de altă parte, după aplicarea unei cote multiplicatoare aferente duratei încălcării (a se vedea punctul 190 de mai jos), a sumei suplimentare cu titlu disuasiv, prevăzută la punctul 25 din orientările menționate.

190 *Tertio*, în măsura în care încălcarea săvârșită în legătură cu produsele ceramice în Italia a fost de 11 luni, iar nu de 11 ani și 7 luni, în conformitate cu punctul 24 din Orientările din 2006, cuantumul de bază trebuie multiplicat cu un coeficient multiplicator de 0,92, iar nu de 11,58, astfel cum a fost menționat de Comisie în tabelul D din decizia atacată.

191 În lumina considerațiilor prezentate la punctele 188-190 de mai sus, cuantumul amenzii care trebuie impusă reclamantelor în legătură cu încălcarea privind produsele ceramice în Italia, rotunjit în jos, este de 60 612 000 de euro, iar nu de 360 000 000 de euro, după cum Comisia l-a apreciat în tabelul E din decizia atacată. Astfel, acest cuantum de 60 612 000 de euro corespunde rezultatului următorului calcul: [(210 461 486 × 15 %) × 0,92] + (210 461 486 × 15 %).

192 În al doilea rând, în lumina calculului efectuat la punctul precedent, precum și a constatării din cuprinsul punctului 139 de mai sus, potrivit căreia Comisia nu putea impune o amendă reclamantelor în ceea ce privește încălcările săvârșite în Belgia și în Franța în legătură cu produsele ceramice, cuantumul total al amenzii care trebuie aplicată este, înainte de aplicarea unei reduceri de 30 % în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea, de 171 812 000 de euro, în loc de 479 730 000 de euro (a se vedea tabelul G din decizia atacată), redus la 465 844 000 de euro pentru a ține seama de plafonul de 10 % din cifra de afaceri a reclamantelor (a se vedea tabelul F din decizia atacată). Astfel, acest cuantum de 171 812 000 de euro corespunde amenzilor impuse pentru încălcările aferente, pe de o parte, produselor ceramice în Germania (5 700 000 de euro, cuantum care nu este contestat de reclamante), în Italia (60 612 000 de euro), în Austria (2 700 000 de euro, cuantum care nu este contestat de reclamante) și, pe de altă parte, robinetelor, în Germania (9 600 000 de euro), în Italia (90 000 000 de euro) și în Austria (3 200 000 de euro). Întrucât Comisia a acordat o reducere de 30 % din cuantumul amenzii în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea, cuantumul total al amenzii aferente încălcării săvârșite de reclamante este, așadar, de 122 711 400 de euro, iar nu de 326 091 196 de euro, cum se menționează în tabelul H din decizia atacată.

193 Tribunalul consideră oportun, în cadrul exercitării competenței sale de fond, să repartizeze între reclamante cuantumul total al amenzii astfel recalculat, respectiv de 122 711 400 de euro, potrivit următoarelor două reguli. Pe de o parte, amenzile reținute de Comisie la articolul 2 alineatul (3) literele (c), (d) și (f)-(i) din decizia atacată nu trebuie modificate, din moment ce reclamantele nu au dovedit că amenzile impuse societăților vizate de aceste puncte ar fi nelegale sau inadecvate. Pentru acest motiv, cuantumul amenzii care trebuie repartizat între Trane, Wabco Europe și Ideal Standard Italia este de 113 005 480 de euro (respectiv 122 711 400-1 519 000-5 575 920-2 611 000). Pe de altă parte, nici din argumentele reclamantelor, nici din dosarul de la Tribunal nu reiese că sunt inadecvate cheile de repartizare utilizate în decizia atacată de Comisie pentru a impune amenzi în mod individual sau în solidar împotriva Trane, a Wabco Europe și a Ideal Standard Italia. Această împrejurare determină Tribunalul să concluzioneze că este necesar să impună amenzi, în primul rând, în cazul Trane, de 92 664 493 de euro [în loc de cea prevăzută la articolul 2 alineatul (3) litera (a) din decizia atacată, de 259 066 294 de euro], în al doilea rând, în solidar în cazul Wabco Europe și Trane, de 15 820 767 de euro [în loc de cea prevăzută la articolul 2 alineatul (3) litera (b) din decizia atacată, de 44 995 552 de euro], în al treilea rând, în solidar în cazul Ideal Standard Italia, Wabco Europe și Trane, de 4 520 220 de euro [în loc de cea prevăzută la articolul 2 alineatul (3) litera (e) din decizia atacată, de 12 323 430 de euro].

2. *Cu privire la argumentele suplimentare invocate de reclamante în susținerea cererii de reducere a cuantumului amenzilor*

194 Reclamantele invocă două argumente suplimentare prin care urmăresc să își susțină cererea de reformare a cuantumului amenzilor care le-au fost aplicate.

195 Trebuie amintit în această privință că, potrivit jurisprudenței, pe de o parte, în cadrul exercitării competenței sale de fond, Tribunalul trebuie să efectueze propria apreciere, ținând seama de toate împrejurările cauzei și respectând principiile generale ale dreptului Uniunii, precum principiul proporționalității (a se vedea în acest sens Hotărârea Romana Tabacchi/Comisia, punctul 28 de mai sus, punctele 179 și 280) sau principiul egalității de tratament (Hotărârea Erste Group Bank și alții/Comisia, punctul 149 de mai sus, punctul 187).

196 Pe de altă parte, exercitarea competenței de fond nu echivalează cu un control din oficiu. Prin urmare, exceptând motivele de ordine publică pe care instanța Uniunii este obligată să le examineze din oficiu, cum ar fi nemotivarea ori motivarea insuficientă a deciziei atacate, reclamantul are sarcina de a invoca motive împotriva acesteia și de a prezenta elemente de probă în susținerea acestor motive (a se vedea în acest sens Hotărârea Chalkor/Comisia, punctul 28 de mai sus, punctul 64).

197 În primul rând, ca urmare a calității cooperării pe care au furnizat-o Comisiei, reclamantele solicită Tribunalului reducerea cuantumului amenzilor care le-au fost aplicate. În mod specific, reclamantele subliniază că au depus această cerere foarte repede după efectuarea inspecțiilor, că cererea avea o calitate evident superioară cererii depuse de Grohe, deși fusese depusă la doar câteva zile după cererea depusă de Grohe, în special în sensul că aceasta cuprindea mai mult de 130 de documente, și că Tribunalul nu trebuia să privilegieze și să încurajeze rapiditatea depunerii unei cereri în detrimentul calității sale.

198 În prezenta cauză, Tribunalul apreciază că niciunul dintre motivele invocate de reclamante, expuse la punctul 197 de mai sus, nu justifică acordarea unei reduceri suplimentare a cuantumului total al amenzii, de la 30 la 50 %, în beneficiul reclamantelor. Astfel, pe de o parte, aceste motive au fost luate în considerare de Comisie atunci când a evaluat utilitatea cererii reclamantelor și a celei a Grohe. Într-adevăr, tocmai din cauza rapidității și a calității cererii lor reclamantele au obținut o reducere de 30 %, în pofida faptului că erau a treia întreprindere, după Masco și Grohe, care a depus o cerere la Comisie în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea. Pe de altă parte, în speță, reducerea amenzii acordate reclamantelor de Comisie îndeplinește obiectivul de a încuraja întreprinderile să depună cereri de a beneficia de Comunicarea din 2002 privind cooperarea cât mai complete și în termenele cele mai scurte. În aceste condiții, acordarea unui prag de reducere de 30 % atât în cazul Grohe, cât și al reclamantelor este echitabil. Astfel, deși reclamantele au fost mai puțin rapide decât Grohe în privința depunerii cererii, cea depusă de ele ar oferi, în schimb, mai multe elemente având o valoare adăugată semnificativă decât cea depusă de Grohe.

199 Argumentul reclamantelor potrivit căruia Comisia le-a „acceptat” argumentele constând în faptul că Tribunalul ar trebui să le acorde o reducere a amenzii de 50 %, din moment ce Comisia nu a contestat prin intermediul memoriului în apărare susținerile lor în această privință, nu poate fi convingător. Pe de o parte, deși este adevărat că Comisia nu a răspuns în mod specific în memoriul în apărare la cererea de reducere formulată de reclamante în temeiul competenței de fond a Tribunalului, nu este mai puțin adevărat că aceasta a solicitat respingerea celui de al treilea motiv, care cuprindea cererea de reducere a amenzii reclamantelor ca urmare a cooperării lor cu Comisia. Pe de altă parte și în orice ipoteză, necontestarea de către Comisie a argumentelor invocate de reclamante nu poate fi impusă Tribunalului în cadrul exercitării competenței sale de fond.

200 În aceste condiții, trebuie respinsă prima cerere a reclamantelor prin care solicită obținerea unei reduceri suplimentare ca urmare a cooperării lor cu Comisia.

201 În al doilea rând, reclamantele solicită reducerea amenzii întrucât, la momentul la care au decis să depună cererea de a beneficia de reducerea amenzii în temeiul Comunicării din 2002 privind cooperarea, Liniile directoare din 1998 prevedeau aplicarea unor amenzi într-un cuantum mai mic decât cel rezultat din aplicarea retroactivă a Orientărilor din 2006.

202 Comisia se opune acestei argumentații.

203 În această privință, Tribunalul constată că, având în vedere, pe de o parte, gravitatea și durata încălcării săvârșite de reclamante și, pe de altă parte, necesitatea de a impune reclamantelor amenzi având un cuantum disuasiv, niciun element din dosar nu permite să se considere că ar fi inadecvate cuantumurile amenzilor, pe care le-a recalculat și le-a stabilit la punctul 198 de mai sus.

204 În aceste condiții, a doua cerere a reclamantelor trebuie respinsă.

205 Prin urmare, se impune reformarea articolului 2 alineatul (3) literele (a), (b) și (e) din decizia atacată, astfel cum se menționează la punctul 193 de mai sus, și respingerea în rest a concluziilor referitoare la reducerea cuantumului amenzilor formulate de reclamante.

206 În lumina tuturor considerațiilor de mai sus, în conformitate cu constatările Tribunalului de la punctele 184-204 de mai sus, se impune, în primul rând, anularea în parte a articolului 1 alineatul (1) punctele 3 și 4 din decizia atacată pentru motivul expus la punctul 184 de mai sus, în al doilea rând, reformarea articolului 2 alineatul (3) literele (a), (b) și (e) din decizia atacată, astfel cum se menționează la punctul 193 de mai sus, și, în al treilea rând, respingerea acțiunii în rest.

Cu privire la cheltuielile de judecată

207 Potrivit articolului 87 alineatul (3) din Regulamentul de procedură, în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau la mai multe capete de cerere, Tribunalul poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau poate decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli.

208 Întrucât acțiunea a fost admisă în parte, va exista o justă apreciere a împrejurărilor cauzei decizându-se că, în afară de propriile cheltuieli de judecată, Comisia va suporta și jumătate din cheltuielile de judecată efectuate de reclamante. Prin urmare, reclamantele vor suporta jumătate din propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a patra)

declară și hotărăște:

1) Anulează articolul 1 alineatul (1) punctele 3 și 4 din Decizia C(2010) 4185 final a Comisiei din 23 iunie 2010 privind o procedură în temeiul articolului 101 din TFUE și al articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39092 – Produse și accesorii pentru baie) în măsura în care, în cuprinsul acestuia, Comisia Europeană sancționează Trane Inc., Wabco Europe și Ideal Standard Italia Srl pentru o încălcare referitoare la o înțelegere pe piața italiană a produselor ceramice săvârșită într-o perioadă diferită de cea cuprinsă între 12 mai 2000 și 9 martie 2001.

2) Stabilește cuantumul amenzii impuse Trane la articolul 2 alineatul (3) litera (a) din Decizia C(2010) 4185 final la 92 664 493 de euro.

3) Stabilește cuantumul amenzii impuse în solidar Wabco și Trane la articolul 2 alineatul (3) litera (b) din Decizia C(2010) 4185 la 15 820 767 de euro.

4) Stabilește cuantumul amenzii impuse în solidar Ideal Standard Italia, Wabco Europe și Trane la articolul 2 alineatul (3) litera (e) din Decizia C(2010) 4185 la 4 520 220 de euro.

5) Respinge în rest acțiunea.

6) Comisia suportă jumătate din cheltuielile de judecată efectuate de Wabco Europe, de Wabco Austria GesmbH, de Trane, de Ideal Standard Italia și de Ideal Standard GmbH, precum și propriile cheltuieli de judecată.

7) Wabco Europe, Wabco Austria, Trane, Ideal Standard Italia și Ideal Standard suportă jumătate din propriile cheltuieli de judecată.

Pelikánová Jürimäe Van der Woude

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 16 septembrie 2013.

Semnături

Cuprins

Istoricul cauzei 2

Procedura și concluziile părților 5

În drept 6

A – Cu privire la concluziile prezentate cu titlu principal, prin care se solicită anularea în parte a deciziei atacate 6

1. Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o eroare în calcularea amenzii, rezultată din luarea în considerare a valorii vânzărilor de produse ceramice efectuate de reclamante pe piața italiană .. 7

a) Evocarea jurisprudenței referitoare la existența și la dovedirea unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE 7

b) Prezentare sintetică a aprecierilor care, în decizia atacată, au determinat Comisia să sancționeze reclamantele pentru participarea lor la o încălcare în Italia 10

c) Examinarea probelor reținute de Comisie pentru a dovedi o încălcare privind produsele ceramice în Italia, în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004 11

Cu privire la contestarea de către reclamante, în cursul procedurii administrative, a existenței unei încălcări referitoare la produsele ceramice în Italia, în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004 11

Cu privire la elementele de probă reținute în decizia atacată pentru dovedirea existenței unei încălcări referitoare la produsele ceramice în Italia, în intervalul 15 martie 1993-9 noiembrie 2004 13

– Cu privire la dovada existenței unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia și al Michelangelo, în privința unor reuniuni în care reclamantele constituiau singura întreprindere prezentă care fabrica produsele respective 14

– Cu privire la dovada existenței unei înțelegeri referitoare la produsele ceramice în cadrul Euroitalia și al Michelangelo, în privința unor reuniuni la care reclamantele erau prezente, alături de alți fabricanți ai produselor respective 18

2. Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe neluarea în considerare, în calcularea cuantumului amenzii, a faptului că reclamantele au beneficiat de o imunitate parțială la amenzi în ceea ce privește încălcarea săvârșită în Belgia și în Franța 22

3. Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe faptul că în mod greșit Comisia a considerat că reclamantele erau doar a doua întreprindere, iar nu prima, care trebuia să furnizeze elemente de probă având o valoare adăugată semnificativă, în sensul punctului 21 din Comunicarea din 2002 privind cooperarea 23

4. Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe aplicarea retroactivă a Orientărilor din 2006 28

B – Cu privire la concluziile prezentate cu titlu subsidiar, prin care se solicită reducerea cuantumului amenzilor impuse reclamantelor 30

1. Cu privire la efectele survenite ca urmare a erorilor săvârșite de Comisie în privința cuantumului amenzilor 31

2. Cu privire la argumentele suplimentare invocate de reclamante în susținerea cererii de reducere a cuantumului amenzilor 32

Cu privire la cheltuielile de judecată 34